

תורה אור • פרשת מקץ • מאמר 15

נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא...

מנורת חנוכה: מצווה להניחה משמאל

המזווה מימין מבטאת את העלייה מלמטה, "נר מצוה"; מנורת החנוכה משמאל מבטאת את אור התורה הנמשך מלמעלה. העלייה היא שממשיכה את האור, והוא מגיע גם למקומות החשוכים ביותר, עד שהחושך עצמו נהפך לאור.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/torah-ohr/mikeitz/15

הנקודה

המזווה מימין מבטאת את העלייה מלמטה, "נר מצוה"; מנורת החנוכה משמאל מבטאת את אור התורה הנמשך מלמעלה. העלייה היא שממשיכה את האור, והוא מגיע גם למקומות החשוכים ביותר, עד שהחושך עצמו נהפך לאור.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

מדוע מנורת החנוכה משמאל והמזווה מימין? המאמר פותח בכריאת העולם. חומרם של הדברים נוצר מדיבורו של ה', מעשרת המאמרות, שכמו שמו של מלך על ארצו מגלים רק הארה מועטה, וכך מאפשרים ל"יש" נפרד להתקיים; צורתם נוצרה מרצונו, שלא נאמר בדיבור. מאה ועשרים הצירופים של אלקים מסתירים את ה', כך שהעולם נראה עצמאי, אך הו"י מושל בהם ויכול לשנות את הטבע. תכלית הבריאה היא שה"יש" יתבטל וה' יתגלה למטה. הדבר קורה כאשר האדם הופך מר למתוק: העלייה מלמטה, "נר מצוה", ממשיכה מלמעלה את "תורה אור". האותיות — של הדיבור, התפילה והתורה — מושרשות למעלה מן השכל, בכתר. כשם שהאוויר מאפשר ללהבה להאיר, המצוות, הנקראות כולן צדקה, מגיעות לשורש הזה ומאירות את אור התורה. לכן המזווה, שמבטאת את העלייה, נמצאת מימין; ומנורת החנוכה, המבטאת את אור התורה, נמצאת משמאל ומגיעה אפילו ל"טורא דפרודא", שבו החושך נהפך לאור.

מבנה

1	השאלה: מדוע משמאל?	11
	מנורת החנוכה נמצאת משמאל כדי שהמזווה תהיה מימין; מדוע אין שתיהן באותו צד? התשובה נפתחת בשני פסוקים, המתארים בריאה ברצון ה' ובריאה בדיבורו.	
2	חומר מן הדיבור, צורה מן הרצון	2-6
	חומרם של הדברים נוצר מעשרת המאמרות, יש מאין; צורתם נוצרה מרצון ה'. הדיבור, כמו שמו של מלך, מגלה רק הארה מועטה, ולכן העולם יכול להתקיים כ"יש", שתכליתו להתבטל.	
3	הו"י למעלה מאלקים	7-10
	הכול נחשב כאין לפני ה'. מאה ועשרים הצירופים של אלקים מסתירים, כך שהעולם נראה נפרד; אך רצון הו"י מושל בהם ובטבע, כפי שהיה כאשר הים נס: "הים ראה ויננס".	
4	הפיכת מר למתוק	11-16
	ההתבוננות מפנה את הלב מתענוגי העולם, הנמשכים מן הקליפות, אל התענוג בה', כפי שמתגלה בקרבנות ובתפילה. העלייה הזאת, "נר מצוה", ממשיכה מלמעלה את "תורה אור".	
5	שורש האותיות	17-23
	האותיות אינן נוצרות בפה אלא מושרשות בנפש, בחיה. אותיות התפילה מתעלות באמצעות מטטרון אל שורשן בכתר, וממשיכות רצון חדש שלמעלה מחכמה.	

אותיות התורה מושרשות למעלה מחכמתה. כל המדרגות אינן אלא משלים לאור אין סוף עצמו; האדם ממשיך משם את התורה, אך היא נעשית "אור" רק באמצעות נר המצווה.

הלהבה זקוקה לאוויר; אויר הוא אור עם יו"ד נסתרת. המצוות, הנקראות צדקה, מגיעות לשורש הזה ומאירות את אור התורה; תורה ללא גמילות חסדים חסרה את אורה.

המזוזה מעלה את הבית אל ה'; מנורת החנוכה ממשיכה את אור התורה למטה, אפילו לרשות הרבים, עולם הפירוד. העלייה מימין היא שהופכת את החושך לאור משמאל, וכך מתקיים העולם.

מושגים

חומר וצורה חומר וצורה

החומר הוא מה שהדבר בכללותו; הצורה היא מתכונתו המסוימת. במאמר, החומר נוצר מדיבורו של ה' והצורה מרצונו, שלא נאמר בדיבור.

יש מאין יש מאין

בריאה באמצעות הארה מועטה בלבד, "שמו" של ה', המאפשרת לעולם להתקיים כ"יש" נפרד; תכליתה שה"יש" יתבטל אל ה"אין".

הוי' ואלקים הוי' ואלקים

אלקים הוא שם הצמצום וההסתר, שבאמצעותו מתקיים הטבע; הוי' הוא גילוי אור אין סוף, המושל באלקים ויכול לשנות את הטבע.

הפיכת החושך לאור אתהפכת חשוכא לנהורא

התכלית היא שהעולם הגשמי עצמו, ואפילו המקום שבו ההסתר גדול ביותר, יגלה את אור ה'.

נר מצוה ותורה אור נר מצוה ותורה אור

המצווה היא העלייה מלמטה; התורה היא האור הנמשך מלמעלה. אור התורה מאיר רק באמצעות נר המצווה.

אותיות אותיות

ערוצים להמשכה, המושרשים למעלה מן השכל, בכתר; הם מלבישים את החכמה כלבוש ויורדים למחשבה ולדיבור.

אוי' אוי'

אור עם יו"ד נסתרת: מקור האור הנסתר. המצוות מגיעות למדרגה זו ומאירות את אור התורה, כשם שהאוויר מאפשר ללהבה להאיר.

טורא דפרודא טורא דפרודא

עולם הפירוד וההסתר, ה"רבים" שברשות הרבים, שאליו מנורת החנוכה ממשיכה את אור התורה.

קטע 1 • 11

השאלה: מדוע משמאל?

1 נר חנוכה¹ מצוה להניחה² כו' משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין³ וני"ח משמאל^{4,5}. וצי"ל הטעם שאין הנ"ח גי"כ מימין כמו המזוזה.

"נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונ"ח משמאל". ויש לבאר מדוע אין מניחים את נר החנוכה גם מימין, כמו את המזוזה.

הגמרא קובעת שיש להניח את נר החנוכה בפתח, בצד שמאל, כך שהוא נמצא מול המזוזה שבצד ימין. המאמר שואל מדוע אין מניחים את שניהם באותו צד; תשובתו, המובאת בסופו, היא שהמזוזה מבטאת עלייה מלמטה, ואילו נר החנוכה הוא אור התורה הנמשך מלמעלה. הצמח צדק (ספר המאמרים, הנחות תקי"ד-תקי"ה, עמ' 37, בהערת קה"ת) מקשה שאלה נוספת על הלכה זו: מדוע נר החנוכה נמצא משמאל, בשעה שהמנוחה בבית המקדש עמדה דווקא בדרום.

אך יובן בהקדים ביאור⁶ מ"ש כל אשר חפץ⁷ ה' עשה. וכתוב בדבר ה' שמים נעשו^{8,9}.

אך הדבר יובן אם נקדים ונבאר את הכתוב "כל אשר חפץ ה' עשה"; וכן נאמר "בדבר ה' שמים נעשו".

לפני שהוא משיב, המאמר מציב זה לצד זה שני פסוקים: האחד אומר שה' עשה דברים על פי רצונו, והאחר אומר שהשמים נעשו בדיבורו. ההבדל בין בריאה באמצעות רצון לבין בריאה באמצעות דיבור הוא היסוד לכל מה שיבוא בהמשך.

קטע 2 • 21-6

חומר מן הדיבור, צורה מן הרצון

2 ובע"מ [ובעשרה מאמרות] נברא העולם^{10,11} שהיו מאמר ודבור. ולא נברא בחפץ ורצון בלבד. והענין כי הנה נודע שלכל הדברים יש חומר וצורה^{12,13,14} שהחומר הוא ענין הדבר ההוא בכללות דהיינו להיות שמים או ארץ או שמש וירח.¹⁵

ו"בע"מ נברא העולם", כלומר, היו מאמר ודיבור, ולא נברא בחפץ וברצון בלבד. והענין הוא, כידוע, שלכל הדברים יש חומר וצורה. החומר הוא מהותו הכללית של הדבר, כלומר, היותו שמים או ארץ, שמש או ירח.

המשנה באבות מלמדת שהעולם נברא בעשרה מאמרות, והמאמר מדגיש שמדובר בדיבור, ולא ברצון בלבד. כדי להסביר זאת, הוא משתמש בהבחנה המקובלת בין חומר לצורה: החומר הוא מה שהדבר הוא באופן כללי — שמים או ארץ, שמש או ירח.

והצורה היא כל ציור וכל תמונה במראה ושטח שיש לכל דבר בדמותו בצלמו על איזה אופן נעשה

והצורה היא כל ציור וכל תמונה, במראה ובשטח, שיש לכל דבר "בדמותו בצלמו" — האופן שבו נעשה,

הצורה היא צורתו ומראהו המסוימים של הדבר, האופן המדויק שבו נעשה. הביטוי "בדמותו בצלמו" מהדהד את דברי התורה על בן אדם הראשון, שנולד "בדמותו בצלמו".

כמו השמים והארץ הם כדורים^{16,17} ומן הארץ לרקיע כו'¹⁸ והשמש והירח הם גלגלים מאירים כו'.¹⁹ וכן עדי"ז בכל דבר נברא.^{20,21}

כגון שהשמים והארץ הם כדורים, ומן הארץ ועד לרקיע וכו'; והשמש והירח הם גלגלים מאירים וכו'. וכך גם בכל דבר נברא.

הדוגמאות מבוססות על תיאור הקוסמוס בדברי חז"ל: השמים והארץ הם כדורים, המרחק מן הארץ ועד לרקיע הוא שיעור קבוע — הגמרא מתארת אותו כמהלך של חמש מאות שנה — והשמש והירח הם גלגלים מאירים. כך גם לכל דבר נברא יש צורה מסוימת משלו.

3 והנה החומר נברא בדבר ה' ובע"מ [ובעשרה מאמרות] שבמאמר יהי אור²² נתהווה בחי האור מאין ליש. וכן במאמר יהי רקיע²³ נתהווה הרקיע מאין ליש.²⁴

והנה, החומר נברא בדבר ה' ובעשרת המאמרות: במאמר "יהי אור" התהווה בחינת האור מאין (אין, העדר) ליש (יש, מציאות); וכך גם במאמר "יהי רקיע" התהווה הרקיע מאין ליש.

החומר של כל דבר בא מדיבורו של ה': המאמר "יהי אור" הביא את האור לידי מציאות במקום שלא היה בו דבר, והמאמר "יהי רקיע" עשה זאת גם לרקיע. הדיבור הוא שמביא מציאות מאין ליש.

אבל אופן צורת הרקיע בדמותו בצלמו הוא נעשה בחפץ²⁵ ה' שלא בא לכלל גילוי²⁶ בדבור או מאמר.^{27,28,29}

אבל אופן צורתו של הרקיע, "בדמותו בצלמו", נעשה בחפץ ה', שלא בא לידי גילוי בדיבור או במאמר.

צורת הרקיע, כלומר צורתו המדויקת, לא נוצרה באמצעות מאמר מדובר כלשהו. היא באה מחפץ ה', מדרגה שלא התגלתה בדיבור. מאמר מאוחר המצוטט בהערת קה"ת ("ביום השמיני עזרת", 5670) מפרש שחפץ זה הוא מדרגת האור המקיף את כל העולמות, סובב כל עלמין, שממנה באה צורתו החיצונית של דבר, כמו עיגוליות השמים.

4 והנה מה שנברא החומר במאמר ודיבור ולא נברא הכל בחפץ ה' ורצונו בלבד היא מפני³⁰ שאז לא הי' [היה] גילוי מאין ליש רק שהיה העולם בטל במציאות ממש³¹

והנה, הסיבה שהחומר נברא באמצעות מאמר ודיבור, ולא הכול נברא בחפץ ה' וברצונו בלבד, היא שאז לא הייתה מתגלה מציאות של יש מאין; העולם היה בטל לגמרי, ולא הייתה לו מציאות משל עצמו.

מדוע לא יכול העולם להיברא באמצעות רצון בלבד? אילו הכול היה נובע מרצון ה' בלבד, לא הייתה מתגלה מציאות של "יש" מתוך "אין": העולם היה בטל לחלוטין, בלי מציאות משל עצמו. קונטרס עץ החיים, המצוטט בהערת קה"ת, מסביר שהעולם היה דומה לעולם האצילות, שבו הכול בטל במציאות ולא מדובר בנבראים; זאת משום שהיה מקבל מחכמה, שבה "הוא וחיותו אחד".

רק עיקר גילוי היש הוא ע"י דבר ה' כי הוא צוה ונבראו³²

אבל עיקר גילוי של היש הוא באמצעות דבר ה', כנאמר: "כי הוא צוה ונבראו".

הופעתה של מציאות נפרדת באה באמצעות דבר ה', ככתוב: "כי הוא צוה ונבראו". כפי שיוסבר בחלק הבא, הדיבור מגלה רק את "שמו" של ה'.

פ"י צוה מלשון מצות המלך³³ כי מלכותך מכ"ע [מלכות כל עולמים]³⁴ אין מלך בלא עם³⁵ שבח"י מלכות היא בח"י התנשאות והסתלקות שלא יאיר ויתגלה אלא בבח"י שם בלבד.³⁶

"צוה" הוא מלשון "מצות המלך", שהרי "מלכותך מכ"ע" ו"אין מלך בלא עם". בחינת מלכות היא התנשאות והסתלקות, ולכן היא מאירה ומתגלה רק בבחינת שם בלבד.

המילה "צוה" נקראת כאן מלשון "מצות המלך": מלך שולט מרחוק, באמצעות שמו וציוריו, ולא בנוכחותו בתוך נתיניו. כך גם מלכות ה' היא בחינה של התנשאות והסתלקות, המאירה בעולם רק בתור "שם". בתורה אור, בראשית (5a), מסביר אדמו"ר הזקן באותה דרך את "אין מלך בלא עם": באמצעות צמצום יכולה להתקיים מציאות נפרדת של "יש", כדי שבהמשך תוכל להתבטל אל ה"אין".

5 וזהו יהללו את שם³⁷ ה' כי הוא צוה ונבראו כמו עדי"מ מלך ב"ו [בשר ודם] שמלכותו היא שמו לבד אשר נקרא על מדינתו

וזהו [פירוש] "יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו": בדומה, לשם משל, למלך בשר ודם, שמלכותו היא שמו בלבד, הנקרא על מדינתו,

הפסוק "יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו" קושר את הבריאה לשמו של ה'. שלטונו של מלך בשר ודם על ארצו הוא שמו בלבד, ש"נקרא על" המדינה; הוא עצמו אינו נוכח בה.

אבל לא בבח"י התלבשות כח הפועל בנפעל³⁸ ממש והתלבשות כח הפועל בנפעל הוא למטה בעי [בשבעים] שרים שר של מים שר של כו"י³⁹ שהם משמרי האופנים.⁴⁰

אך לא באופן של התלבשות ממשית של כוח הפועל בנפעל. התלבשות הכוח הפועל בנפעל קיימת למטה, בשבעים השרים — שר המים, שר של כו"י — שהם משמרי האופנים.

הדיבור של ה' אינו מלביש את כוחו שלו בתוך הנבראים, כפי שכוחו של אומן מתלבש ביצירה שלו; התלבשות כזאת קיימת רק למטה מאוד, בשבעים השרים המלאכים הממונים על כוחות הטבע, כגון "שר המים". הם באים מהמדרגה הנמוכה ביותר — השמרים (הסיגים) — של האופנים, סוג של מלאכים. בתורה אור, מגילת אסתר (96c), אדמו"ר הזקן מחדד את אותה הבחנה: ברא, כלומר "נבראו", מרמז על כוח הפועל בנפעל, והוא שייך רק לשמותיו של ה'; על עצמותו אפשר לומר רק "הוא צוה ונבראו".

6 ויש גבוה מעל גבוה שמקבלים ג"כ דרך עילה ועלול עד המלאכים שהם שכלים נבדלים.⁴¹ שהם פני אריי [אריה] פני שור⁴² שבמרכבה.

ויש [ישויות] שהן "גבוה מעל גבוה" ומקבלות גם הן בדרך של עילה ועלול, עד למלאכים, שהם שכלים נבדלים: אלה הם "פני אריי" [ו] "פני שור" שבמרכבה.

מעל השרים יש ישויות נעלות יותר, שגם קיומן נמשך בדרך של עילה ועלול, עד למלאכים שהפילוסופים מכנים "שכלים נבדלים" — שכלים שאין להם גוף. אלה הם "פני אריי" ו"פני שור" שבחזון המרכבה של הנביא יחזקאל.

אבל החיות של פני שור פני ארי [אריה] הוא יש מאין ממש. דהיינו שהמשכת החיות אשר להם הוא בבחי' אין והארה בעלמא שהוא בחי' שם בלבד ומזה נעשה גילוי היש.

אבל החיות של "פני שור" [ו] "פני ארי" היא ממש יש מאין. כלומר, המשכת החיות שיש להם היא בבחינת "אין" והארה בלבד, שהיא בחינת "שם" בלבד; ומתוך כך מתגלה ה"יש".

אף שהמלאכים האלה מקבלים באמצעות עילה ועלול, החיות שלהם עצמה באה באמת בבחינת "יש מאין". היא נמשכת מדרגה שהיא "אין", הארה בלבד, ורק "שם"; וממנה מתגלה מציאות ה"יש".

אך תכלית בריאת יש מאין הוא כדי להיות היש בטל לאין ונגלה כבוד^{43,44} ה' למטה כמו למעלה.⁴⁵

אולם תכלית בריאת יש מאין היא שה"יש" יתבטל ל"אין", ו"נגלה כבוד ה'" למטה כמו למעלה.

תכלית בריאת ה"יש" היא שיתבטל ל"אין" שממנו הוא נמשך. אז יתגלה כבוד ה' בעולמות התחתונים כפי שהוא מתגלה למעלה.

קטע 3 • 71-10

הוי למעלה מאלקים

7 וכמו שיהיה לע"ל [לעתיד לבוא] כי עין בעין יראו⁴⁶ כו' וזה תלוי בעבודתנו כל ימינו היום לעשותם.⁴⁷

וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב [לעולם הבא].

וכמו שיהיה לעתיד לבוא: "כי עין בעין יראו" וכו'. הדבר תלוי בעבודתנו במשך כל ימינו: "היום לעשותם". וכן "וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב".

לעתיד לבוא נוכחותו של ה' תהיה גלויה, ויראו "כי עין בעין יראו". גילוי זה תלוי בעבודת ה' שלנו כעת, שכן "היום" הוא הזמן "לעשותם"; ומכיוון ש"וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב", לכל אחד יש חלק בהבאתו.

וצריך כ"א [כל אחד / כל אחת] להמשיך בחלקו⁴⁸ גילוי זה להיות בטול היש והוא מחמת ההתבוננות

בגדולת א"ס ב"ה שאתה הוא קודם שנבה"ע [שנברא העולם] ואתה הוא כו'

וכל אחד צריך להמשיך גילוי זה לתוך חלקו, כדי להביא לביטול היש [תחושת המציאות העצמאית]. הדבר נובע מהתבוננות בגדולת אין סוף ברוך הוא: "שאתה הוא קודם שנבה"ע ואתה הוא" וכו',

כל אדם צריך להמשיך גילוי זה לתוך ה"חלק" שלו, ולפעול ביטול של ה"יש" שלו. הדבר נובע מהתבוננות בגדולת ה', כפי שנאמר בתפילה: "שאתה הוא קודם שנבה"ע ואתה הוא" וכו', כלומר, הוא היה קודם בריאת העולם והוא גם לאחריה. אור התורה, המצוטט בהערת קה"ת, מסביר שהעולם הבא נקרא "ארץ", על פי הפסוק "לעולם יירשו ארץ", ולכן להמשיך לתוך חלקו פירושו לטפח את אותה ארץ.

בלי שום שינוי כי אני⁴⁹ הו"י לא שניתי שאין העולם מעלים לפניו ית' וכחשיכה כאורה⁵⁰ שאין ההעלם וההסתר אלא לעיני בשר שלנו.

בלי שום שינוי, שכן "אני הו"י לא שניתי"; העולם אינו מסתיר מפניו יתברך, "וכחשיכה כאורה", שכן ההעלם וההסתר קיימים רק לעיני הבשר שלנו.

בריאת העולם לא חוללה שום שינוי בה': "אני הו"י לא שניתי". העולם אינו מסתיר ממנו דבר, ו"וכחשיכה כאורה" מבחינתו; ההעלם קיים רק לעיני האדם.

אבל קמיה כולא כלא חשיב⁵¹ ממש ומעלה ומטה שוין לפניו שנמצא למטה כמו למעלה ממש.

אבל "קמיה כולא כלא חשיב ממש", ומעלה ומטה שווים לפניו, כך שהוא נמצא למטה ממש כפי שהוא למעלה. מבחינת ה', הכול נחשב ממש כלא, ולכן מעלה ומטה שווים לפניו. הוא נוכח בעולם התחתון ביותר בדיוק כפי שהוא נוכח בעולם העליון ביותר.

8 וא"כ גם בחי' היש בטל אליו ית'. וזהו כי גדול ה' ואדונינו מכל אלקים.

אם כן, גם בחינת ה"יש" בטלה אליו ית'. וזהו [פירוש] "כי גדול ה' ואדונינו מכל אלקים".

אם הכול נחשב לאין לפני ה', הרי שגם ה"יש" של העולם בטל אליו. הפסוק אומר שהו"י גדול "מכל אלקים", והמאמר מסביר כעת מיהם אותם "אלקים".

ופי' מכל אלקים⁵² הם ק"ך צירופי אלקים המעלימים ומסתירים אור ה' וקדושתו לבלתי יתגלה אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה כמו שהוא שלא יתבטלו העולמות במציאות.

ופירוש "מכל אלקים": אלו הם ק"ך צירופי אלקים, המעלימים ומסתירים את אור הו"י ואת קדושתו, כדי שאור אין סוף ב"ה לא יתגלה כפי שהוא, שאם כן העולמות היו מתבטלים ממציאותם;

בחכמת הקבלה מדובר על 120 צירופים — תמורות של אותיות — של שם אלקים, שהוא שם ההעלם. הם מסתירים את אור הו"י, כדי שאור אין סוף לא יתגלה כפי שהוא; אחרת העולמות היו נבלעים בו ומפסיקים להתקיים.

אלא שיהא נראה העולם ליש ודבר נפרד. אבל אור הו"י הוא גדול על כולם ומושל על כולם להיות היש בטל.

אלא שהעולם יראה כ"יש" וכדבר נפרד. אבל אור הו"י גדול מכולם ושולט בכולם, כך שה"יש" בטל.

מטרתם היא לאפשר לעולם להיראות כ"יש" עצמאי. אבל אור הו"י גדול מכולם ושולט בהם, ולכן באמת ה"יש" נשאר בטל.

(וזהו כי אני ידעתי כי גדול⁵³ כ"י. אני זו כנסיי [כנסת ישראל]. אבל העכו"ם [העובדי כוכבים ומזלות] אומרים עזב הוי את הארץ.⁵⁴ ופרעה אמר לא ידעתי את⁵⁵ הוי כ"י. ולכן נאמר ביתרו אחר שנתגייר^{56, 57} עתה ידעתי כי גדול⁵⁸ הוי כ"י)

(וזהו [פירוש] "כי אני ידעתי כי גדול כ"י". "אני" — זו כנסת ישראל. אבל עובדי האלילים אומרים "עזב הוי את הארץ", ופרעה אמר "לא ידעתי את הוי". לכן נאמר על יתרו, לאחר שהתגייר: "עתה ידעתי כי גדול הוי" (כ"י).

הסוגריים מבחינים בין מי שמכירים בכך ובין מי שאינם מכירים בכך. כנסת ישראל אומרת "כי אני ידעתי כי גדול כ"י", ואילו עובדי האלילים אומרים שה' עזב את הארץ, ופרעה אמר שאינו יודע את הוי; יתרו, לאחר שהתגייר, יכול היה לומר "עתה ידעתי כי גדול הוי" כ"י.

והיינו לפי שכל אשר חפץ⁵⁹ הוי נמשך ועשה גם בשמים ובארץ שכולם יש להם ציור ותמונה מבחי' חפץ ורצון הוי שלא בא לידי גילוי בדבור ומאמר שהוא הפועל הישות.

כלומר, "כל אשר חפץ הוי" נמשך, והוא "עשה" [זאת] גם "בשמים ובארץ": לכולם יש צורה ודמות מבחינת הרצון והחפץ של הוי, שלא באו לידי גילוי בדיבור ובמאמר, שהם הפועלים את הישות.

הדבר נובע מכך שרצון ה' נמשך גם לשמים ולארץ: כל צורה ודמות שבהם באות מרצונו וחפצו של הוי, שלא התגלו בדיבור. הדיבור יוצר את ה"יש" הנפרד, ואילו צורתו של כל דבר באה ממדרגה גבוהה יותר, שמשאירה אותו בטל.

9 וזהו ענין שיתף מדה"ר [מדות הרחמים].⁶⁰ שבכל מע"ב [מעשה בראשית] כתיב ויאמר אלקים ואח"כ שיתף מדה"ר [מדות הרחמים] דכתיב ביום עשות⁶¹ ה' אלקים כ"י.

וזהו ענין "שיתף מדה"ר": בכל מעשה בראשית נאמר "ויאמר אלקים", ולאחר מכן שיתף את מידת הרחמים, כפי שנאמר: "ביום עשות ה' אלקים" וכ"י.

"שיתף מדה"ר" מתייחס לדברי חז"ל: תחילה נועד העולם להיברא במידת הדין, ולאחר מכן צורפה אליה מידת הרחמים. בתיאור ששת ימי הבריאה מופיע רק השם אלקים — "ויאמר אלקים"; לאחר מכן נאמר בתורה "ביום עשות ה' אלקים", ובכך נוסף שם הוי, שהוא שם הרחמים.

וזהו למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם⁶² שבחי אלקות הוא בבחי' איה דהיינו בבחי' הסתלקות לפי שאומרים עזב הוי את הארץ

וזהו [הפירוש של] "למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם": האלוקות נמצאת בבחינת "איה", כלומר במצב של הסתלקות, מפני שהם אומרים: "עזב הוי את הארץ",

הפסוק "למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם" מבטא את התפיסה שהאלוקות הסתלקה, והיא כביכול "איה" — נעדרת מן העולם. בעלי תפיסה זו אומרים, בלשונו של יחזקאל, "עזב הוי את הארץ".

ואין העולם מתנהג אלא בבחי' אלקים שהוא שם הצמצום והסתלקות להיות העולם יש ודבר נפרד אבל באמת כל אשר חפץ הוי"ה עשה.⁶³

ו[שה]עולם מתנהל רק בבחינת אלקים, שהוא שם הצמצום (כיווץ) והסתלקות, כדי שהעולם יהיה בבחינת יש ודבר נפרד. אבל לאמיתו של דבר, "כל אשר חפץ הוי' עשה".

לפי תפיסה זו, העולם מתנהל רק באמצעות השם אלקים, שהוא שם הצמצום, הכיווץ והסתלקות, המאפשר לעולם להתקיים כ"יש" נפרד. אבל האמת היא ש"כל אשר חפץ הוי' עשה": הוי' נוכח ופועל גם בעולם, והפסוק עצמו משיב לגויים כמעט באותן מילים.

10 ועל ענין זה מדבר כל המזמור שלמעלה מזה הים ראה וינוס⁶⁴ כו'. ההופכי הצור⁶⁵ כו'.

כל המזמור שקדם לו מדבר על עניין זה: "הים ראה וינוס" וכו'; "ההופכי הצור" וכו'.

המזמור שלפניו, מזמור קי"ד, עוסק באותו עניין: ביציאת מצרים "הים ראה וינוס", וה' מתואר כ"ההופכי הצור" וכו' — ההופך את הצור לאגם מים. בשני המקרים סדרי הטבע נכנעו.

שמספר בשבח מעלת שם הוי"ה המושל על שם אלקי' ומשנה הטבע מצור החלמיש שהוא מיסוד האש וממנו מוציא מים

הוא משבח את מעלתו של שם הוי', השולט בשם אלקים ומשנה את הטבע: [כמו במקרה של] צור החלמיש, שהוא מיסוד האש, וממנו הוא מוציא מים.

המזמור משבח את שם הוי', השולט בשם אלקים ויכול לשנות את הטבע: מן הצור החלמיש, השייך ליסוד האש, הוא מוציא מים.

והיינו לפי ששם אלקים שהוא הצמצום ומעלים להיות בבחי' יש ע"פ הטבע המוטבע בכל דבר לפי מזגו ותכונתו הוא בטל לגבי שם הוי"ה המושל עליו שהוא ענין גילוי אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה שכשמו כן הוא. ולכן גם הים ראה וינוס כו':

כלומר, מפני ששם אלקים, שהוא הצמצום המעלים וגורם לכל דבר להיות בבחינת "יש" [ישות עצמאית] על פי הטבע המוטבע בו, בהתאם למזגו ולתכונתו, בטל לפני שם הוי', השולט עליו. עניינו של שם הוי' הוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא, וכפי ששמו מעיד — כך הוא. לכן גם "הים ראה וינוס" וכו'.

הדבר אפשרי מפני ששם אלקים, הצמצום המעלים ומאפשר לכל דבר להתקיים כ"יש" בעל טבע קבוע, בהתאם למבנהו ולתכונותיו, בטל לפני שם הוי' — הגילוי של אור אין סוף, כפי שמעיד שמו. לכן, כשהוי' מתגלה, גם הים נס.

הפיכת מר למתוק

11 והנה כאשר יתבונן וישכיל כל זה האדם. אזי תכלה ותכסוף נפשו ליבטל אליו ית' עד שתחפץ להתפשט מתענוגי עוה"ז ולהפך לכו לגמרי ולדבקה בו וכמ"ש מי לי בשמים⁶⁶ כו'.

כשאדם מתבונן ומשכיל בכל זה, נפשו תכלה ותכסוף להתבטל אליו יתברך, עד שתחפץ להתפשט מתענוגי העולם הזה, להפוך את לבו לגמרי ולדבוק בו, כמו שכתוב: "מי לי בשמים כו'".

ההתבוננות בכל זה — שהעולם אינו נחשב לכלום לפני ה' ושכבודו אמור להתגלות למטה — גורמת לנפש להשתוקק להתבטל אליו. היא רוצה אז להיפרד מתענוגי העולם הזה ולהפנות את לבו כולו אל ה', כדברי בעל המזמור: "מי לי בשמים כו'".

ובזוהר אמרו מאן דלא טעים מרירו למיתקו⁶⁷ ומהפך חשוכא לנהורא⁶⁸ לית ליה חולקא הכא שצריך להפוך טעם מרירו למיתקא.

ובזוהר אמרו: "מאן דלא טעים מרירו למיתקו ומהפך חשוכא לנהורא לית ליה חולקא הכא", שכן צריך להפוך את טעמו של המר למתוק.

הזוהר אומר שאין לאדם חלק "כאן" אם אינו הופך מר למתוק וחושך לאור. המאמר רואה בכך את המשימה: להפוך את טעמו של המר למתיקות. בהערות קה"ת מובא אור התורה, שמפנה למאמר "ויכל משה", המבאר שלטעם מר כמתוק הוא מדרגה נעלית יותר מהפיכת חושך לאור.

12 ומרירו הן תאוות עוה"ז ותענוגים שמושפעים מהיכלות הקליפות. שאין לך דבר למטה שאין לו היכל למעלה כנגדו שממנו בא תוצאת הדבר ההוא והשפעתו.

ו"מרירו" פירושו תאוות העולם הזה וההנאות הנמשכות מהיכלות (heichalos) של הקליפות (kelipos). הרי אין דבר למטה שאין כנגדו היכל למעלה, שממנו בא אותו הדבר וממנו נמשך השפע שלו.

ה"מרירו" הן התאוות וההנאות של העולם הזה. הן נמשכות מה"היכלות" של הקליפות, הכוחות המסתירים את הקדושה, משום שלכל דבר למטה יש היכל מקביל למעלה, שממנו הוא יוצא וממנו הוא מקבל את השפע שלו.

וכל תענוגי עוה"ז אפי' [אפילו] דבר קל ואפי' [ואפילו] המסלסל בשערו הנה החיות ההוא נמשך מהיכלות הטומאה.

וכל הנאות העולם הזה, אפילו דבר של מה בכך, ואפילו אדם המסלסל בשערו — החיות הזאת נמשכת מהיכלות הטומאה.

אפילו ההנאה הקטנה ביותר מענייני העולם הזה, ואפילו אדם שמתעסק בשערו, שואבת את החיות שלה מהיכלות הטומאה. כך מובאת ההכנה לדוגמה של יוסף שתבוא בהמשך.

13 ולכן נענש יוסף בשבתו בבית האסורים י"ב שנה על שהיה מסלסל בשערו⁶⁹ כדאיתא בגמרא⁷⁰ ע"פ ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה^{71,72} מיד ותשא אשת אדוניו⁷³ כו'.

לכן נענש יוסף וישב בבית האסורים שנים עשרה שנה, משום שסלסל בשערו, כפי שנאמר בגמרא על הפסוק "ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה": מיד "ותשא אשת אדוניו" [עיניה] וכו'.

הטקסט אומר שהדבר נאמר בגמרא; המקורות שמביאה הערת קה"ת הם מדרש, בראשית רבה 87:3 ותנחומא, וישב 8, הקושרים את תשומת הלב שיוסף הקדיש למראהו בבית אדוניו למה שאירע מיד לאחר מכן: "ותשא אשת אדוניו" [עיניה] אליו. על שסלסל בשערו נענש בשנים עשרה שנות מאסר, שכן אפילו הנאה קטנה זו נמשכה מתחום הטומאה.

וצריך להפוך לבו לטעום ממש למיתקא טעמו וראו⁷⁴ כי טוב ה'. אז תתענג על הוי"ה.⁷⁵

ועל האדם להפוך את לבו, כדי לטעום ממש את המתקנות שבה: "טעמו וראו כי טוב ה'". "אז תתענג על הוי"ה".

לכן על האדם להפוך את לבו ולטעום ממש את המתקנות שבה: "טעמו וראו כי טוב ה'", כאשר ה"טעימה" שבפסוק עונה לטעימה של המר כמתוק שבוהר. אז מתקיימת ההבטחה: "אז תתענג על הוי"ה".

14 וזה הי' [היה] ענין הקרבנות שנהפך חלב מנפש בהמה ועולה ונכלל באש שלמעלה אשר תאכל על המזבח להיות אשה ריח ניחוח לה'. וכמו"כ [וכמו כן] תהיה התפלה שהיא במקום הקרבנות^{76,77} להלהיב נפשו באש שלמעלה ולהתענג על הוי"ה.

וזו הייתה משמעותם של הקרבנות: החלב שמנפש בהמה מתהפך, עולה ונכלל באש שלמעלה, האוכלת על המזבח, להיות "אשה ריח ניחוח לה'". וכך גם התפילה, שהיא במקום הקרבנות, תלהיב את הנפש באש שלמעלה ותביא אותה להתענג על הוי"ה.

בבית המקדש נאכל חלבו של קרבן הבהמה באש שלמעלה ששרתה על המזבח, ונעשה "אשה ריח ניחוח לה'". המילים "חלב מנפש בהמה" נקראות בשני אופנים: הן מתייחסות לחלב הבהמה שהוקרבה על המזבח, והן לנפש הבהמית שבאדם, שאת תשוקתה לתענוג יש גם כן להפוך ולהעלות. התפילה, שבאה במקום הקרבנות, עושה דבר דומה: היא מלהיבה את הנפש באש שלמעלה, כך שתענוגה יהיה בה'.

15 וענין אתהפכא חשוכא לנהורא. הוא שחשך הגשמי של עוה"ז מעשה שמים וארץ שנראים ליש ודבר גשמי יתהפך לנהורא להיות בו גילוי אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה להיות היש בטל אליו ית' ונגלה כבוד⁷⁸ ה' למטה כמו למעלה.

ופירוש "אתהפכא חשוכא לנהורא" הוא שהחושך הגשמי של העולם הזה — מעשה שמים וארץ, שנראים כ"יש" וכדבר גשמי — יתהפך לאור, כך שיתגלה בו אור אין סוף ברוך הוא, וה"יש" יתבטל אליו יתברך, ו"נגלה כבוד ה'" למטה כמו למעלה.

"אתהפכא חשוכא לנהורא" פירושו שהעולם הגשמי, שנראה כ"יש" מוצק ועצמאי, עצמו צריך להיעשות מקום שבו מתגלה אור אין סוף; אז ה"יש" שלו בטל לה', וכבודו מתגלה למטה כמו למעלה. בלקוטי תורה, ואתחנן (2a), המובא בהערת קה"ת על פסוק 11, אדמו"ר הזקן מסביר שזו הסיבה לבריאת האדם: העולם הזה חשוך כפליים, והנשמה, "גר ה'", נשלחת להאיר אותו ולהפוך את החושך שבו לאור.

16 והיינו שע"י בחי' טעים מרירו למיתקא שהוא ממטה למעלה להפוך לבו ותאוות עוה"ז לדבקה בו ית' בתשוקה וצמאון כו'

כלומר, באמצעות בחינת "טעים מרירו למיתקא" — שבה טועמים את המר [כשהוא הופך] למתוק — שהיא תנועה מלמטה למעלה, האדם הופך את לבו ואת תאוות העולם הזה כדי להידבק בו יתברך, מתוך כמיהה וצמאון וכו',

"טעים מרירו למיתקא" היא תנועה מלמטה למעלה: האדם מפנה את לבו ואת תאוות העולם שלו אל הדבקות בה', מתוך כמיהה וצמאון.

יאיר אור ה' מלמעלמ"ט [מלמעלה למטה] במקום החשך של העוה"ז שלא יהיה העולם מעלים אור ה' וקדושתו

יאיר אור ה' מלמעלה למטה בתוך חשכת העולם הזה, כדי שהעולם לא יסתיר את אור ה' ואת קדושתו. בתגובה לכך, אור ה' מאיר מלמעלה למטה בתוך חשכת העולם הזה. אז העולם אינו מסתיר עוד את אור ה' ואת קדושתו.

וזהו ג"כ ענין נר מצוה ותורה אור⁷⁹ נר מצוה היא בחי' העלא' [העלאת / העלאה] מלמטלמ"ע [מלמטה למעלה] ותורה אור היא בחי' ההמשכה מלמעלמ"ט [מלמעלה למטה] וע"י בחי' נר מצוה בא אור התורה:

וזהו גם עניינם של "נר מצוה ותורה אור": "נר מצוה" היא בחינת העלאה מלמטה למעלה, ו"תורה אור" היא בחינת המשכה מלמעלה למטה; ועל ידי בחינת "נר מצוה" בא אור התורה.

הפסוק "נר מצוה ותורה אור" מתאר את אותו צמד. המצווה, הנר, היא העלייה מלמטה; התורה, האור, היא ההמשכה מלמעלה; ואור התורה בא רק באמצעות נר המצווה.

קטע 5 • 171-23

שורש האותיות

17 וביאור הדבר. הנה צ"ל ענין אותיות מה ענינם.⁸⁰ כי הנה האותיות נחלקות במבטא ע"י⁸¹ ה' מוצאות הפה. אחה"ע מהגרון כו'.

ביאור העניין: יש לבאר מה עניינן של האותיות. האותיות מתחלקות בהגייתן לפי חמשת מוצאות הפה: למשל, אחה"ע נהגות מן הגרון וכו'.

כדי להסביר כיצד המצווה ממשיכה את אור התורה, המאמר פונה לעסוק במהותן של האותיות. כפי שמלמד ספר יצירה (Sefer Yetzirah), הספר הקדום העוסק באותיות ובכריאה, האותיות נוצרות באמצעות חמישה מוצאות הפה; למשל, אחה"ע נהגות מן הגרון. אור התורה (Or HaTorah), המצוטט בהערת קה"ת, מסביר מדוע המאמר עובר כאן לעסוק באותיות: לעיל נאמר שהעולם נברא באמצעות אותיות הדיבור, ההופכות את ה"משהו" לדבר נפרד; כעת המאמר מראה ששורשן של האותיות גבוה מאוד, ושהן רק הונמכו כדי להיות לבוש.

והנה אין המוצאות כלי המבטא דומים לכנור⁸² שהוא כלי הנגון שבנגן המנגן עליו מוציא קול שהקול ההוא בא מן תנועת הכנור שמוציא את הקול.

מוצאות הפה, שהם כלי הדיבור, אינם דומים לכינור, כלי נגינה: כשהנגן מנגן בו, הוא מפיק קול, והקול הזה נובע מתנועת הכינור, שמפיקה את הקול.

אפשר היה לחשוב שאיברי הדיבור יוצרים את האותיות כפי שכינור יוצר מוזיקה. בכלי נגינה, הקול אכן מופק מתנועת הכלי עצמו.

משא"כ האותיות אינן באות מחמת תנועות כלי המבטא שהן ה' מוצאות הפה שהרי מאליהן ומעצמן יוצאות⁸³ תנועות האותיות בלי שום הכנה וכוונה מכוונת באדם להניע הלשון לאותיות דטלנ"ת. או השפתיים לאותיות בומ"ף.

אבל האותיות אינן נוצרות מתנועותיהם של כלי הדיבור, שהם חמשת מוצאות הפה. הרי תנועות האותיות יוצאות מאליהן ומעצמן, בלי שהאדם מתכוון לכך או מתכוון במכוון להניע את הלשון לצורך האותיות דטלנ"ת, או את השפתיים לצורך האותיות בומ"ף.

האותיות שונות: אדם המדבר אינו מתכוון להניע את לשונו לצורך ד' או את שפתיו לצורך ב'. האותיות יוצאות מאליהן.

אלא אדרבה האותיות מניעות את הלשון לאותיות דטלנ"ת והשפתיים לאותיות בומ"ף והאותיות מצד עצמן הן מושרשות בנפש עצמה.

אדרבה, האותיות הן שמניעות את הלשון לצורך האותיות דטלנ"ת ואת השפתיים לצורך האותיות בומ"ף; והאותיות עצמן מושרשות בנפש עצמה.

אדרבה, האותיות הן שמניעות את הלשון ואת השפתיים. האותיות עצמן מושרשות בנפש.

18 והנפש היא המוציאה אותן מהעלם אל הגילוי מתחלה באותיות המחשבה ואח"כ באותיות הדבור. וז"ש [וזהו שכתוב] ויהי האדם לנפש חיה.⁸⁴

הנפש היא שמוציאה את האותיות מן העלם אל הגילוי: תחילה באותיות המחשבה, ואחר כך באותיות הדיבור. וזהו שנאמר: "ויהי האדם לנפש חיה" (nefesh chayah).

הנפש מוציאה את האותיות מן העלם אל הגילוי, תחילה כאותיות המחשבה ואחר כך כאותיות הדיבור. הפסוק "ויהי האדם לנפש חיה" נקרא כאן כמתייחס לכך.

ות"א [ותרגום אונקלוס] לרוח ממללא^{85,86} שבחינת האותיות הן בבחי' חיה. כי יש באדם נפש רוח נשמה חיה. נפש הוא בחי' אותיות מחשבה ודבור.

ותרגום אונקלוס [מתרגם זאת] כך: "לרוח ממללא", שכן האותיות הן בבחינת חיה. הרי יש באדם נפש (nefesh), רוח (ruach), נשמה (neshamah) [ו] חיה. נפש היא בחינת האותיות המחשבה והדיבור.

אונקלוס מתרגם את "נפש חיה" כ"לרוח ממללא", ולכן הדיבור הוא שהופך את האדם ל"נפש חיה"; האותיות מושרשות בדרגת חיה שבנפש. מבין מדרגות הנפש הנזכרות כאן – נפש, רוח, נשמה וחיה – הנמוכה שבהן, נפש, היא אותיות המחשבה והדיבור כפי שהן באות לידי ביטוי.

19 ורוח הוא הבל הלב שהוא קול כלול מאש רוח ומים כנודע ונשמה היא בחי' השגת השכל ונשמת שדי תבינם.⁸⁷

רוח היא הבל הלב, כלומר הקול, המורכב מאש, אוויר ומים, כידוע. נשמה היא בחינת ההשגה השכלית: "ונשמת שדי תבינם".

רוח היא הבל הלב, הקול, המשלב אש, אוויר ומים. נשמה היא הבנה שכלית, כפי שנאמר בפסוק באיוב: "ונשמת שדי תבינם".

וחיה היא בחי' חכמה דהיינו מקור החכמה שלמעלה מן ההשגה ושם הוא שרש האותיות אלא שקבען בפה^{88,89} ולא שבראן שם בפה

חיה היא בחינת חכמה, כלומר מקור החכמה שלמעלה מהשגה, ושם שורש האותיות. אלא שהוא "קבען בפה", ולא ברא אותן שם בפה;

חיה מקבילה לחכמה, מקור התובנה שלמעלה מהשגה, ושם שורש האותיות. ספר יצירה אומר שה' "קבען בפה"; המאמר מדגיש שהוא קבע אותן שם, אך לא ברא אותן שם.

כי בריאותם והתהוותם בשרשם הוא למעלה בבחינת חיה ומשם נמשכו ונתחלקו לכ"ב אותיות לדבר במ אש ואיש כלשונו.

שכן בריאתן והתהוותן בשורשן היא למעלה, בבחינת חיה; ומשם הן נמשכו למטה והתחלקו לעשרים ושתיים אותיות, כדי שכל איש ואיש ידבר בהן כלשונו.

האותיות נבראות בשורשן, בבחינת חיה. משם הן נמשכות למטה ומתחלקות לעשרים ושתיים האותיות שבהן כל אדם מדבר בשפתו שלו.

20 ובזה יובן ענין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] שמט"ט [שמטטורן] קושר⁹⁰ קשרים לקונו מתפלתיהן של ישראל.

בכך יובן מאמר חז"ל ז"ל: "מט"ט קושר קשרים לקונו מתפלתיהן של ישראל".

חז"ל אומרים שמטטורן (מט"ט), מלאך נעלה שהזהיר מזהה עם חנוך, "מט"ט קושר קשרים לקונו מתפלתיהן של ישראל"; בפסקה הבאה, וגם בכותרת הערת קה"ת, מדובר בכתרים.

כי הנה המלאכים מעלים התפלות לפי שדבור האדם הוא גשמי⁹¹ והמלאכים הם רוחניי [רוחניים] שהדבור שלהם הוא כמו מחשבה שלנו וע"י המלאך המקבל התפלה מזדככת התפלה מגשמיות לרוחניות ע"י המלאך ההוא.

המלאכים מעלים את התפילות, משום שדיבור האדם הוא גשמי, ואילו המלאכים רוחניים ודיבורם דומה למחשבה שלנו. באמצעות המלאך שמקבל את התפילה, היא מזדככת מגשמיות לרוחניות.

המלאכים הם שמעלים את התפילות, משום שדיבור האדם גשמי ואילו המלאכים רוחניים: הדיבור שלהם דומה למחשבה שלנו. כאשר התפילה עוברת דרך המלאך שמקבל אותה, היא מזדככת מגשמיות לרוחניות, באמצעות אותו מלאך.

21 והנה גבוה מעל גבוה עד עולם העליון שבו משכן מט"ט [מטטרון] והוא קושר כתרים שלמעלה מן הראש ומוחין.

והנה, [הדבר עולה] "גבוה מעל גבוה", עד העולם העליון, שבו משכנו של מטטרון; והוא קושר כתרים, הנמצאים למעלה מהראש ומהמוחין (כוחות השכל).

מעל המלאכים שמקבלים את התפילות יש מדרגות גבוהות יותר ויותר, עד העולם שבו שוכן מטטרון. הוא קושר "כתרים", שנמצאים מעל הראש — כלומר, במדרגה שמעל השכל.

וע"י זה ממשיך אותיות חדשות. כי הנה התפלה היא בקשת יה"ר [יהי רצון]⁹² שיתהווה בחינת רצון

ובאמצעות זאת הוא ממשיך אותיות חדשות. שכן התפילה היא בקשה: "יהי רצון", שתתהווה בחינת רצון.

באמצעות זאת מטטרון ממשיך אותיות חדשות. התפילה היא בקשה של "יהי רצון": שיהיה רצון, כלומר, שתתהווה בחינת רצון חדשה.

שכמו שכבר נמשך רצה"ע [רצון העליון] בחכמה. הנה החכמה מחייבת ע"פ התורה אין יסורים בלא

עון^{93,94} שהעון גורם יסורים ח"ו [חס ושלום] אבל ע"י התפלה יה"ר [יהי רצון] נמשך רצה"ע [רצון העליון] שלמעלה מבחינת חכמה ושם הוא רחמים פשוטים ורבו פשע"ך^{95,96} כו'.

שכן, מכיוון שהרצון העליון כבר נמשך בחכמה, החכמה מחייבת על פי התורה ש"אין יסורים בלא עון", שהרי העוון גורם ליסורים, חס ושלום. אך באמצעות התפילה, "יהי רצון", נמשך הרצון העליון שלמעלה מבחינת חכמה; ושם יש רחמים פשוטים, גם כאשר "ורבו פשע"ך וכי'.

מכיוון שהרצון העליון כבר מתבטא בחכמה, חכמת התורה קובעת שהיסורים באים בעקבות העוון. התפילה מגיעה אל הרצון שלמעלה מחכמה — מדרגה של רחמים פשוטים, שאינם מוגבלים לחשבון הזה, גם כאשר "ורבו פשע"ך.

22 וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] כשישראל אומרים יהא שמו הגדול מבורך ⁹⁷ כ"י הקב"ה מנענע

בראשו. פ"י שמנענע וממשיך בראשו הוא רצה"ע [רצון העליון] ב"ה

וכך אמרו חז"ל: כשישראל אומרים "יהא שמו הגדול מבורך" וכ"י, הקב"ה מנענע בראשו. כלומר, הוא מנענע וממשיך את ראשו — הרצון העליון, יתברך;

בגמרא נאמר שכאשר יהודים עונים "יהא שמו הגדול מבורך", הקב"ה מנענע בראשו. המאמר מפרש את "הראש" כרצון העליון, שהקב"ה "מנענע" וממשיך בתגובה; בלקוטי תורה, שלח (מח, ב), המובא בהערת קה"ת, אדמו"ר הזקן מסביר בהרחבה ש"ראשו" של הקב"ה הוא הרצון העליון, ושהנענע מבטא את המשכתו למטה.

כי אותו מבקשים יהא שמו הגדול מבורך שיהא ברוך ונמשך שמו הגדול שלמעלה מבחינת השתלשלות שהוא גדול ומהולל מאד.

כי זו הבקשה: "יהא שמו הגדול מבורך" — ששמו הגדול, שהוא למעלה מבחינת ההשתלשלות, יתברך ויימשך, שהרי הוא "גדול ומהולל מאד".

זו הבקשה שבמילים: ששמו הגדול, שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות, יהיה "מבורך" — כלומר, שיימשך למטה. הוא "גדול ומהולל מאד", ונעלה מכל העולמות.

23 והמשכת רצה"ע [רצון העליון] הזה הוא ע"י העלאת אותיות התפלה לשרשן ומקורן כתר העליון ע"י

מט"ט [מטטרון]. והיינו לפי ששרש האותיות היא בכתר העליון למעלה מבחינת חכמה ומוחין אלא שראשית הגלוי היא בחכמה שא"א להשכיל ולהשיג כל דבר מושכל כ"א ע"י אותיות.

המשכת הרצון העליון הזה נעשית באמצעות העלאת אותיות התפילה אל שורשן ומקורן, הכתר העליון, על ידי מט"ט (מטטרון). כלומר, שורש האותיות הוא בכתר העליון, למעלה מבחינת חכמה ומוחין; אלא שראשית הגילוי היא בחכמה, שכן אי אפשר להבין ולהשיג שום דבר מושכל אלא באמצעות אותיות.

הרצון העליון נמשך למטה כאשר מעלים את אותיות התפילה, באמצעות מט"ט, אל שורשן בכתר העליון, שמעל לשכל. האותיות מושרשות בכתר, למעלה מחכמה; עם זאת, הגילוי מתחיל בחכמה, שכן אי אפשר להבין דבר בלי אותיות.

אבל האותיות עצמן אינן בחי' שכל שא"א לשכל המושג להשיג ענין מהות האותיות בעצמותם אלא שהן לבוש השכל

אבל האותיות עצמן אינן בבחינת שכל, שכן השכל המושג אינו יכול להשיג את מהותן של האותיות מצד עצמן; אלא שהן לבוש לשכל.

אותיות עצמן אינן שכל: השכל אינו יכול להשיג מה הן האותיות מצד עצמן. הן לבוש לשכל.

והלכוש הזה הוא מבחי' חיצוניות עליון שירד ונתפשט למטה להלביש את השכל. ומשם יורד עוד להיות אותיות מחשבה ודבור:

ולכוש זה הוא מבחינת החיצוניות העליונה (הממד החיצוני), שירדה והתפשטה למטה כדי להלביש את השכל. ומשם היא יורדת עוד ונעשית אותיות של מחשבה ודיבור.

הלכוש הזה בא מחיצוניות של המדרגה העליונה, שירדה כדי להלביש את השכל. משם האותיות יורדות עוד ונעשות אותיות של מחשבה ודיבור.

קטע 6 • 241-30

התורה — משל לקדמון

24 והנה התורה נתלכשה באותיות ג"כ עד"ז שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחי' התורה.

דאורייתא מחכמה נפקת^{98,99} והאותיות שרשן למעלה בבחי' כתר.¹⁰⁰

והנה גם התורה התלכשה באותיות באופן זה: שורש אותיות התורה הוא למעלה מעלה מבחינת התורה. שהרי "דאורייתא מחכמה נפקת", ואילו שורש האותיות הוא למעלה, בבחינת כתר.

גם התורה התלכשה באותיות, ושורשן של אותיותיה גבוה מאוד, מעל למדרגה של התורה עצמה. הוזהר אומר שהתורה "דאורייתא מחכמה נפקת", כלומר יוצאת מחכמה האלוהית, ואילו שורש האותיות הוא בכתר, שמעל לחכמה. בלוקטי תורה, פרשת חוקת, אדמו"ר הזקן מפנה למאמר הזה ומסביר את הנקודה: למטה, חכמה גבוהה מן האותיות, אך בשורשן האותיות גבוהות יותר, שכן, כפי שכותב הרמ"ז, הן באות מן ה"אורא" שמעל לחכמה שבכתר.

ואותיות מלשון אתא¹⁰¹ שהוא לשון המשכה. שהאותיות הן המשכות שבהן ועל ידן נמשך להיות

התורה.¹⁰²

המילה "אותיות" קשורה למילה "אתא", שמשמעותה "בא", והיא מבטאת המשכה; שכן האותיות הן המשכות, שבהן ועל ידן נמשך הדבר ונעשה לתורה.

המילה העברית "אותיות" קשורה למילה הארמית "אתא", שפירושה "בא", המופיעה בביטוי "אתא בקר" (ישעיהו כא, יב); מילה זו מבטאת ביאה והמשכה. במאמרי אדמו"ר הזקן, ענינים, נאמר בהערת קה"ת ש"אותיות" היא עצמה מילה בלשון תרגום (ארמית). האותיות הן ערוצים שדרכם נמשך האור למטה ונעשית התורה.

25 והענין כי הנה כתיב כאשר יאמר משל הקדמוני¹⁰³ והוא התורה שהתורה נקראת בשם משל

הקדמוני.^{104, 105}

הענין הוא כך: נאמר "כאשר יאמר משל הקדמוני", והכוונה היא לתורה, שכן התורה נקראת "משל הקדמוני".

בספר שמואל מצטט דוד את "משל הקדמוני". המאמר מפרש זאת כ"משל הקדמוני" — כינוי לתורה, שהיא המשל של ה'; כך מפרש רש"י (מכות 10b). בתורה אור, מגילת אסתר (98b), מסביר אדמו"ר הזקן שהקדמון של העולם הוא אור אין סוף עצמו, שלמעלה הן מבחינת סובב כל עלמין והן מבחינת ממלא כל עלמין.

וביאור הדבר ההוא כי הנה ענין המשל הוא להמשיל את הנמשל באופן שיוכן מתוך המשל.

וביאור העניין הוא כך: עניינו של משל הוא להציג את הנמשל באופן שאפשר יהיה להבין אותו מתוך המשל.

המשל מציג רעיון, את הנמשל, באמצעות דבר אחר, כדי שאפשר יהיה להבין את הרעיון מתוך המשל.

והרי המשל הוא ענין אחר שאינו מהות הנמשל. אלא שהנמשל מוכן מתוכו ע"י שדומה לו בצד מה.

ובכל זאת, המשל הוא דבר אחר, שאינו מהותו של הנמשל. אלא שהנמשל מוכן מתוך המשל, משום שהוא דומה לו במוכן מסוים.

המשל לעולם אינו הרעיון עצמו; הוא רק דומה לו במוכן מסוים, ובאמצעות הדמיון הזה אפשר לתפוס את הרעיון.

26 וז"ש [וזהו שכתוב] **וביד הנביאים אדמה.**¹⁰⁶ וחז"ל [וחכמינו זכרונם לברכה] המשילו מראה הנבואה

לאספקלריא¹⁰⁷ שכמו שרואין באספקלריא הגם שנראית דמות הצורה בתמונתה ובצלמה ממש מ"מ אין זאת גוף הצורה עצמה ממש אלא דמותה ותמונתה.

וזהו שנאמר: "וביד הנביאים אדמה". חז"ל המשילו את מראה הנבואה להתבוננות באספקלריא (מראה): כשם שכאשר רואים במראה, אף שדמות הצורה נראית ממש בצורתה ובצלמה, מכל מקום אין זה הגוף הממשי של הצורה עצמה, אלא דמותה ותמונתה בלבד;

הושע אומר שה' "וביד הנביאים אדמה"; "אדמה" קשור לאותו שורש כמו "דמות". חז"ל משווים את מראה הנבואה להתבוננות במראה (אספקלריא). במראה רואים דמות נאמנה של צורה, אך רק את דמותה ותמונתה, ולא את הצורה עצמה.

כך כל השגת הנביאים באלקותו ית' אין זה אלא בחי' דמות ודמיון.

כך גם כל השגת הנביאים באלקותו יתברך אינה אלא בחינה של דמות ודמיון.

כך גם כל מה שהנביאים השיגו באלקות ה' היה דמות ותמונה, ולא את עצמותו.

27 והיינו כמו בחי' משל שממנו מוכן הנמשל. אבל באלקותו ית' ממש כתיב כי לא יראני¹⁰⁸ כו'

וכמשארז"ל [וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה].^{109, 110}

כלומר, הדבר דומה למשל, שמתוכו אפשר להבין את הנמשל. אולם את אלקותו ממש, יתברך, אי אפשר לראות, ככתוב "כי לא יראני כו'", וכפי שאמרו חז"ל.

הנבואה משיגה את ה' כפי שמשל מעביר את הרעיון שהוא בא להמחיש. את ה' עצמו אי אפשר לראות, כפי שנאמר "כי לא יראני כו'", וכפי שלימדו חז"ל (במדבר רבה, סוף פרשת נשא): אפילו החיות הקדושות הנושאות את הכיסא אינן רואות את הכבוד.

וז"ש [וזהו שכתוב] בשלמה וידבר שלשת אלפים משל¹¹¹ על כל דבר מד"ת [מדברי תורה]¹¹² כ" דהיינו שאמר על כל דבר מד"ת [מדברי תורה] רוחניות הענין

וזהו שנאמר על שלמה, "וידבר שלשת אלפים משל", על כל עניין מדברי תורה וכ"ל. כלומר, על כל עניין מדברי תורה הוא אמר את משמעותו הרוחנית.

על שלמה המלך נאמר "וידבר שלשת אלפים משל", והגמרא אומרת שהוא אמר אותם על כל עניין בתורה. המאמר מסביר שבכל עניין הוא סיפר את משמעותו הרוחנית.

כמו מצות קרבנות מן הבהמה. ומקריבים חלב ודם ע"ג [על גבי] המזבח כהן ובגדי כהונה והיה אומר ענין הקרבנות ברוחניות ומהו נקרא חלב ודם ברוחניות ומהו כהן ומהו בגדי כהונה.

למשל, מצוות הקרבנות מן הבהמה, [שבהם] מקריבים חלב ודם על גבי המזבח באמצעות כהן ובגדי כהונה: הוא היה מסביר את עניין הקרבנות במונחים רוחניים, מה נקרא חלב ודם ברוחניות, מהו כהן ומהם בגדי כהונה.

למשל, בהלכות הקרבת קרבנות מן הבהמה, שבהם מקריבים את החלב והדם על המזבח באמצעות כהן הלוּבש בגדי כהונה, הוא הסביר מה משמעותם הרוחנית של החלב והדם, ומהם הכהן ובגדי הכהונה. כל דין גשמי הוא משל למציאות רוחנית.

28 והנה גבוה מעל גבוה כמה מדרגות רוחניות זו למעלה מזו. והשיג שלמה בחכמתו שלשת אלפים משל.¹¹³ דהיינו שלשת אלפים מדרגות¹¹⁴ זו למעלה מזו.

קעת, "גבוה מעל גבוה", [יש] מדרגות רוחניות רבות, זו למעלה מזו. שלמה, בחכמתו, השיג שלושת אלפים משלים, כלומר שלושת אלפים מדרגות, זו למעלה מזו.

יש מדרגות רוחניות רבות, זו למעלה מזו, וחכמתו של שלמה השיגה שלושת אלפים מהן: "שלשת אלפים משל" הם שלושת אלפים מדרגות. בתורה אור, במאמר מגילת אסתר (122b), המצוטט בהערת קה"ת, מסביר אדמו"ר הזקן מדוע: כדי שהחכמה העליונה של התורה תרד לעולם תחתון, עליה להתלבש במשל, ואחר כך במשל של אותו משל, וכן הלאה, עד שלושת אלפים.

וכולם אינן רק¹¹⁵ בחינת משל לגבי בחינת אלקות ממש השורה ומתלבש בתורה.

וכל המדרגות הללו אינן אלא בבחינת משל ביחס לאלקות ממש, השורה בתורה ומתלבשת בה.

אך כל המדרגות הללו הן רק משלים ביחס לאלקות ממש, השורה בתוך התורה ומתלבשת בה.

29 והנה שלמה לא השיג אלא שלשת אלפים משל. אבל באמת כך הוא עד רום המעלות לאין קץ שכולם אינן רק בחינת משל לקדמונו של עולם. דהיינו אור א"ס ב"ה ממש שלמעלה מעלה מבחי' וגדר השתלשלות

קעת, שלמה השיג רק שלושת אלפים משלים. אבל לאמיתו של דבר, כך הוא עד רום המעלות, עד אין קץ: כולם אינם אלא בחינת משל לקדמונו של עולם, כלומר, לאור אין סוף ב"ה ממש, הנעלה הרבה מעבר למדרגה ולגדר של השתלשלות.

שלמה השיג שלושת אלפים מדרגות, אך לאמיתו של דבר הרצף נמשך עד אין קץ. עם זאת, כל מדרגה, גבוהה ככל שתהיה, אינה אלא משל ביחס ל"קדמונו של עולם" — אור אין סוף עצמו, שלמעלה מכל ההשתלשלות כולה.

לא בבחי' ממלא ולא בבחינת סוכב רק שהתורה נמשכה משם ע"י בחינת אותיות והמשכות.

[הוא] אינו בבחינת ממלא כל עלמין ואף לא בבחינת סוכב כל עלמין. אלא שהתורה נמשכה משם באמצעות בחינת אותיות והמשכות.

אור זה נמצא למעלה הן מהאור שממלא את העולמות והן מהאור שמקיף אותם, שכן שניהם עדיין קשורים לעולמות. ובכל זאת, התורה נמשכה משם באמצעות אותיות וערוצים.

30 ועי' ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] דוד הע"ה [העליו השלום] היה מחבר¹¹⁶ תורה של מעלה בהקב"ה.¹¹⁷ דהיינו שהמשיך אותיות התורה מאוא"ס [מאור אין סוף] ב"ה ממש.

על כך אמרו חז"ל: דוד המלך ע"ה "היה מחבר תורה של מעלה בהקב"ה". כלומר, הוא המשיך את אותיות התורה מאור אין סוף ב"ה ממש.

ספר הבהיר (Sefer HaBahir), חיבור קבלי קדום, אומר שמלך דוד, בזכות לימודו המתמיד, "היה מחבר תורה של מעלה בהקב"ה". המאמר מסביר שהוא המשיך את אותיות התורה מאור אין סוף עצמו; בלקוטי תורה, שלח (51a), שם אדמו"ר הזקן מביא את אותו מאמר חז"ל, הוא מסביר שגם התורה שלמעלה מורכבת מהמשכות, אך מסוג שונה לחלוטין.

ועי'נ [ועל זה נאמר] אשר יעשה אתם האדם¹¹⁸ כו'. לעשות אותם. שעשיית התורה היא ע"י האדם. וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] מעלה אני¹¹⁹ עליכם כאלו עשאוני.¹²⁰

ועל כך נאמר: "אשר יעשה אתם כו" — כלומר, "לעשות אותם", שכן עשיית התורה נעשית באמצעות האדם. וכפי שאמרו חז"ל: "מעלה אני עליכם כאלו עשאוני".

הפסוק "אשר יעשה אתם כו" נדרש במשמעות של עשייה: האדם הוא ש"עושה" את התורה. וכפי שאמרו חז"ל, ה' מחשיב את מי שמקיימים את התורה "כאלו עשאוני".

וזהו ותורה אור¹²¹ שהתורה מאירה אור¹²¹ [אור אין סוף] ב"ה ממש. אך אין אור התורה עולה בשם אור אלא ע"י נר מצוה:

וזהו [פירוש] "ותורה אור": התורה מאירה את אור אין סוף ב"ה ממש. אך אור התורה נקרא בשם "אור" רק באמצעות "נר מצוה".

זו הסיבה שהתורה נקראת "ותורה אור": היא מאירה את אור אין סוף עצמו. אך אור התורה זוכה להיקרא "אור" רק באמצעות "נר מצוה".

קטע 7 • 311-35

האוויר — מקור האור

31 והענין שהארת אור הנר הוא ע"י שיש אויר סביב האור.¹²² משא"כ בלא אויר יכבה ולא יאיר כלל.

ההסבר הוא שאורו של הנר מאיר בזכות האוויר שסביב האור; ואילו בלי אוויר הוא יכבה ולא יאיר כלל.

להבה מאירה רק כשיש סביבה אוויר; בלי אוויר היא כבה. בלקוטי תורה, חקת (65d), המצוטט בהערת קה"ת, אדמו"ר הזקן משתמש באותה המחשה: בבית די בנר, אך במרתף, שבו האוויר סמיך, דרוש אור גדול, ולהבה קטנה עלולה לכבות.

ולכן אין כופין כלי ע"ג [על גבי] הנר בשבת¹²³ שלא יכבה שמחמת כפיית הכלי מונע האוויר שסביב האור.

לכן אין הופכים כלי על גבי הנר בשבת, כדי שלא יכבה, שכן הפיכת הכלי חוסמת את האוויר שסביב האור.

משום כך אין הופכים כלי על גבי נר בשבת: הדבר יפסיק את אספקת האוויר ויכבה את הלהבה.

32 והיינו כי האויר גורם להיות הארת אור הנר לפי שאויר הוא אותיות אור¹²⁴ "י" שהאויר הוא מקור האור.¹²⁵

כלומר, האויר גורם לכך שאור הנר יאיר, משום ש"אויר" מורכב מאותיות "אור" [ו] יו"ד, והאויר הוא מקור האור.

האויר מאפשר לאור הלהבה להאיר, משום שהמילה "אויר" נכתבת באותיות "אור" בתוספת יו"ד: האויר הוא מקור האור. המאמר "יונתני" משנת תר"מ, המצוטט בהערת קה"ת, מסביר שהאויר הוא שורש היו"ד, ושהיו"ד היא אור בהעלם, שבא לאחר מכן לידי גילוי.

כי היו"ד שבהעלם אותיות אויר הוא העלם האור ובו ועל ידו נמשך ויוצא האור מההעלם אל הגילוי.

היו"ד הנסתרת בתוך המילה "אויר" היא העלם האור; ובה ועל ידה נמשך האור ויוצא מן ההעלם אל הגילוי.

היו"ד הנסתרת בתוך המילה "אויר" היא אור בהעלם. באמצעות היו"ד יוצא האור מן ההעלם אל הגילוי. בלקוטי תורה, פינחס (77a), אדמו"ר הזקן חוזר להסבר זה: האויר, כלומר אור בתוספת יו"ד, הוא מקור אותיות התורה.

33 והיינו כמו בחינת אותיות שלמעלה מהתורה ושם הוא שרש ומקור המצות שהן מושרשות ברצה"ע

[ברצון העליון] ב"ה שלמעלה מהחכמה בחי' דאורייתא מחכמה נפקת.

וזהו בדומה לבחינת האותיות שלמעלה מהתורה, ושם שורשן ומקורן של המצוות, המושרשות ברצונו העליון יתברך, שלמעלה מחכמה, בחינת "דאורייתא מחכמה נפקת".

הדבר דומה לאותיות שלמעלה מהתורה. שם מושרשות המצוות: ברצון העליון, שלמעלה מחכמה, שממנה נובעת התורה.

ולכן בעשיית המצות שהן בבחינת העלאה מלמטה למעלה למקורן ושרשן בחי' אוי"ר [אור] אור י' גורם

להאיר אור התורה¹²⁶

ולכן עשיית המצוות, שהן בבחינת עלייה מלמטה למעלה אל מקורן ושרשן, בחינת אוי"ר (avir), או [ו]י, גורמת לאור התורה להאיר,

עשיית המצוות מעלה אותן מלמטה אל שורשן, בחינת אוי"ר (avir), או [ו]י. כשם שהאוויר מאפשר ללהבה להאיר, כך המצוות גורמות לאור התורה להאיר.

כי כל המצות נק' בשם צדקה.¹²⁷ כמ"ש וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת כו'.¹²⁸

כי כל המצוות נקראות בשם צדקה, כמו שכתוב: "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת" וכו'.

כל המצוות נקראות צדקה, כפי שאומר הפסוק: "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת". בלקוטי תורה, ראה (23c), שמצוטט בהערת קה"ת, מסביר אדמו"ר הזקן שהצדקה היא הביטוי הכולל של כל המצוות, השומרות על אור התורה ומקיימות אותו.

34 וצדקה לדלים ואביונים היא המשכה והשפעה להחיות רוח שפלים.¹²⁹

וצדקה לעניים ולאביונים היא המשכה והשפעה "להחיות רוח שפלים".

הצדקה לעניים נותנת להם את צורכיהם, ובמילותיו של ישעיהו, היא מחיה את רוח השפלים: "להחיות רוח שפלים".

וכך מעוררים למעלה בחי' המשכות להחיות רוח שפלים דקמיה כולא כלא חשיב¹³⁰ והכל נק' שפלים

ודלים אצלו ית'. וההמשכות וההשפעות הן הן אור התורה. כי אור ושפע הכל א'.

וכך מעוררים למעלה בחינה של המשכות שנועדו "להחיות רוח שפלים", שכן "קמיה כולא כלא חשיב", וכולם נקראים "שפלים ודלים" ביחס אליו יתברך. המשכות והשפעות אלה הן עצמן אור התורה, שהרי אור ושפע הם דבר אחד.

באותו אופן, הצדקה שלנו למטה מעוררת שפע מלמעלה להחיות את השפלים, שכן לפני ה' הכול נחשב לכלום, וכל הברואים הם "שפלים ודלים" ביחס אליו. השפע שהוא מעניק הוא עצמו אור התורה, שכן אור ושפע הם דבר אחד.

35 וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] כל האומר אין לי אלא תורה¹³¹ אפילו תורה אין לו רק צ"ל

תורה וגמ"ח [וגמילות חסדים]

וכך אמרו חז"ל ז"ל: "כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו". אלא צריך שיהיו תורה וגמילות חסדים,

הגמרא אומרת שמי שטוען שיש לו תורה בלבד, אין לו אפילו תורה. יש צורך בתורה יחד עם מעשי חסד, כלומר גמילות חסדים.

כי בלא גמ"ח [וגמילות חסדים] זו צדקה אין אור התורה מאיר לו.

שכן ללא גמילות חסדים, שהיא צדקה, אור התורה אינו מאיר לו.

כלי חסד, שהוא צדקה, אור התורה אינו מאיר לאדם.

וזהו אפי" [אפילו] תורה אין לו. פי' שאין התורה שייכה ומתייחסת אליו רק התורה היא בחי' אותיות הנ"ל.

וזהו [הפירוש של] "אפילו תורה אין לו": כלומר, התורה אינה שייכת לו ואינה מתייחסת אליו; אלא התורה היא בחינת האותיות שהזכרו לעיל.

זו הכוונה ב"אפילו תורה אין לו": התורה של אדם כזה אינה שייכת לו באמת; היא נשארת בבחינת האותיות שתוארה לעיל.

וזהו אמשיך רוח ואייתי רוח.¹³² פי' רוח היינו בחינת אוי"ר [אוי"ר] הנ"ל ומתחלה אמשיך מקור בחי' אותיות. ואח"כ אייתי וממשיך המשכת אור א"ס ב"ה בחכמה ראשית גילוי האותיות להיות התורה אור:

וזהו [הפירוש של] "אמשיך רוח ואייתי רוח". כלומר, "רוח" היא בחינת האוויר שהזכרה לעיל: תחילה ממשיכים את מקור בחינת האותיות, ולאחר מכן מביאים וממשיכים את אור אין סוף ברוך הוא בחכמה, תחילת גילוי האותיות, כדי שהתורה תהיה אור.

זהו פירוש דברי הזוהר, "אמשיך רוח ואייתי רוח". "רוח" — שמשמעה גם אוויר — היא בחינת האוויר שתוארה לעיל: תחילה העלייה ממשיכה את מקור האותיות, ואז היא "מביאה" וממשיכה למטה את אור אין סוף לתוך חכמה, שבה האותיות מופיעות לראשונה, כדי שהתורה תהיה אור.

המזוזה מימין, מנורת החנוכה משמאל

36 ובוה יובן ענין מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל כי מזוזה היא בחי' העלאה ממטה למעלה כמו בחי' המצות.

בכך יובן הענין של "מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל". המזוזה היא בחינת העלאה מלמטה למעלה, בדומה לבחינת המצות.

כך מתבאר מדוע המזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. המזוזה, כמו כל המצוות, היא העלאה מלמטה למעלה. ספר המאמרים תרל"ה, המצוטט בהערת קה"ת, מסכם את המאמר כך: המזוזה מעלה את האותיות לשרשן, לאויר (חלל רוחני), ובאמצעותה נמשך למטה אור התורה — נר חנוכה.

וענין המזוזה הוא שכותבין פ' שמע והיה אם שמוע שכתוב שם אחד ואהבת ככל לבכך ובכל נפשך ובכל מאדך¹³³ בחי' העלאה.

ענין המזוזה הוא שכותבים בה את פרשיות "שמע" ו"והיה אם שמוע", שבהן כתובים "אחד" ו"ואהבת ככל לבכך ובכל נפשך ובכל מאדך" — בחינת העלאה.

המזוזה כוללת את הפרשיות "שמע" ו"והיה אם שמוע", שבהן מדובר על ה' כ"אחד" ומצווים לאהוב אותו כפי שנאמר "ואהבת ככל לבכך ובכל נפשך ובכל מאדך". דברים אלה מבטאים את העלייה של הכול אל ה'.

37 וקובעין בפתח הבית להעלות הבית וכל אשר בו כל רכושו וקנינו ככל התיבות להיות בטלים לאהבת ה' ככל מאדך ככל ממונך.¹³⁴

והיא נקבעת בפתח הבית כדי להעלות את הבית ואת כל אשר בו, את כל רכושו וקנינו שבכל התיבות, ולהביאם לידי ביטול לאהבת ה': "בכל מאדך", בכל ממונך.

המזוזה נקבעת בפתח הבית כדי להעלות את הבית ואת כל אשר בו, את כל רכושו של האדם, ולהביאם לידי ביטול לאהבת ה'. חז"ל מפרשים את "בכל מאדך" כ"בכל ממונך".

ולכן קובעין המזוזה בימין כי וימינו תחבקני כאדם החובק את חברו שמקורו אצלו כך נמשך ימין מקרבת להעלות אליו ית' כל הבא לקרב אליו ית'.¹³⁵

לכן קובעים את המזוזה בצד ימין, שכן "וימינו תחבקני": כאדם המחבק את חברו ומקורו אליו, כך נמשכת הימין המקרבת, כדי להעלות אליו יתברך את כל מי שבא להתקרב אליו יתברך.

המזוזה נקבעת בצד ימין, מפני שהיד הימנית מחבקת ומקרבת, כפי שנאמר "וימינו תחבקני". הצד הימני מעלה אל ה' את כל מי שמבקש להתקרב אליו.

אבל נ"ח הוא המשכת אור התורה. כי היונים רצו להשכיחם תורתך ולכן הוא משמאל. כי מימינו אש דת ¹³⁶ למו ¹³⁷ שהתורה נמשלה לאש כנודע. ¹³⁸

אבל נר חנוכה הוא המשכת אור התורה, שכן היונים ביקשו "להשכיחם תורתך"; לכן הוא משמאל. שהרי "מימינו אש דת למו" — התורה נמשלה לאש, כידוע.

נר חנוכה פועל בכיוון ההפוך: הוא ממשיך למטה את אור התורה — האור שהיונים ביקשו "להשכיחם תורתך", כלשון תפילת ההודאה על חנוכה. הוא נמצא משמאל; הפסוק "מימינו אש דת למו" מראה שהתורה באה מן הימין כאשר, וכפסקאות הבאות מוסבר מדוע אור זה צריך להגיע אל השמאל.

38 ובפרט שעיקר מצות נ"ח להאיר בחוץ ברה"ר [ברשות הרבים] ובחיי רבים היינו טורא דפרודא ¹³⁹ מבחיי ז' אומות שגם שם יאיר אור ה' וקדושתו שלא יהא העלם והסתר כמו שהיה בימי חשמונאי שרצו היונים להשכיחם תורתך.

ובפרט, שעיקר מצוות נר חנוכה הוא להאיר בחוץ, ברשות הרבים (תחום הרבים), ובבחינת "רבים" — כלומר, בטורא דפרודא (הר הפירוד), מבחינת שבע האומות; שגם שם יאירו אור ה' וקדושתו, ולא יהיו העלם והסתר, כפי שהיה בימי החשמונאים, כשהיונים ביקשו "להשכיחם תורתך".

נר חנוכה נועד בראש ובראשונה להאיר בחוץ, ברשות הרבים, שבמובן המילולי היא "תחום הרבים". המאמר מפרש את "רבים" כבחינה שהזהר מכנה "טורא דפרודא" — תחום הפירוד וההסתר — וקושר אותה לשבע האומות (שבע האומות הכנעניות, שחסידות רואה בהן את שבע המדות של הקליפה). הנר נושא את אור ה' ואת קדושתו גם לשם, כדי ששום דבר לא יישאר נסתר, כפי שהתורה הוסתרה כשהיונים ניסו לגרום לישראל לשכוח אותה.

וכשגברה מלכות בית חשמונאי תקנו להמשיך אור התורה גם במקום הרבים טורי דפרודא:

וכאשר גברה מלכות בית חשמונאי, תיקנו להמשיך את אור התורה גם למקום הרבים, לטורי דפרודא. כאשר גברה מלכות בית חשמונאי, תיקנו את נר חנוכה כדי להמשיך את אור התורה אל רשות הרבים, אל "טורי דפרודא".

39 והנה שרש הז' אומות רישיה דעשו בעטפא דיצחק ^{140, 141} שהוא מבחיי גבורות שהן בחיי שמאל.

שורש שבע האומות הוא "רישיה דעשו בעטפא דיצחק", והוא מבחינת גבורות (כוחות הדין), שהן בחינת שמאל.

התרגום מספר שבעת קבורת יעקב נכרת ראשו של עשו, התגלגל אל תוך המערה ונח בחיקו של יצחק. המאמר רואה בכך את שורש שבע האומות: מידתו של יצחק, גבורה, צד הדין, שהיא הצד השמאלי; בלקוטי תורה, חוקת, משמשת אותה תמונה לתיאור הקו השמאלי כמקור שממנו יונקים הכוחות החיצוניים.

אך הגורם להיות המשכת נר חנוכה בשמאל היינו בחי' המזוזה שבימין שהיא בחי' ההעלאה שע"י העלאה זו נעשה בחי' ההמשכה הנ"ל ונמשך גם במקום החשך בחינת טורי דפרודא.

אך הגורם להמשכת נר חנוכה בצד שמאל הוא בחינת המזוזה שבימין, שהיא בחינת העלאה; באמצעות העלאה זו נוצרת ההמשכה האמורה, והיא נמשכת גם אל מקום החושך, אל בחינת טורי דפרודא (הרי הפירוד).

מה שמביא את אורו של נר חנוכה אל צד שמאל הוא המזוזה שבימין, בחינת העלייה. עלייה זו מורידה את אור התורה, והוא מגיע גם אל החושך של "טורי דפרודא", הרי הפירוד.

כי עיקר הדבר הוא להיות החשך דוקא מאיר דהיינו בחי' אתהפכא חשוכא לנהורא. וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] (סוטה מ"ט) **עלמא אמאי קא מקיים**^{142, 143} **אאיש"ר** [אאמן יהא שמיה רבא] **דאגדתא**.

כי העיקר הוא שהחושך עצמו יאיר, כלומר, שתהיה בחינת "אתהפכא חשוכא לנהורא". וזהו שאמרו חז"ל (סוטה מט): **"עלמא אמאי קא מקיים אאיש"ר דאגדתא"**.

המטרה היא שהחושך עצמו יאיר: "אתהפכא חשוכא לנהורא". הגמרא שואלת מה מקיים את העולם בתקופות קשות, ומשיבה: "אאיש"ר דאגדתא", הנאמר לאחר לימוד אגדה — דברי חז"ל שאינם עוסקים בהלכה.

כי אגדתא הוא בחי' תרגום שכל התלמוד הוא¹⁴⁴ **בלי** [בלשון] **תרגום**. ותרגום הוא בחי' אחוריים **דקדושה**^{145, 146} **כדודע**.

כי האגדה היא בחינת תרגום, שהרי התלמוד כולו הוא בלשון תרגום. והתרגום הוא בחינת אחוריים (הצד האחורי) של הקדושה, כידוע.

האגדה נלמדת בארמית, לשון התרגום — התרגום הארמי של התורה — וכך גם התלמוד כולו. התרגום מכונה "אחוריים" של הקדושה, כלומר הצד החיצוני שלה; בתורה אור, משפטים (78c), המצוין בהערת קה"ת, אדמו"ר הזקן מפרש את המילים "ויחזו את האלקים" על פי לשון התרגום: הם השיגו רק את ה"אחוריים", את מדרגת אלקים.

וכשנמשך להיות שמיה רבא מברך ונמשך גם בבחי' תרגום שהוא בבחי' אחוריים אזי אתהפכא חשוכא לנהורא וזהו עיקר קיום העולם:

וכאשר נמשכת ההארה עד שמתקיים "שמיה רבא מברך", והיא נמשכת גם לבחינת תרגום, שהיא בחינת אחוריים, אזי החושך נהפך לאור; וזהו עיקר קיומו של העולם.

כאשר "שמיה רבא מברך" ממשיך את אורו של ה' גם אל הארמית, ה"אחוריים" של הקדושה, החושך עצמו נהפך לאור. שינוי זה הוא שמקיים את העולם באמת.

בעבודה

ההתבוננות בכך שהעולם אינו נחשב לדבר בפני ה' צריכה לעורר בנפש כמיהה להתבטל אליו, ולהפנות את הלב מתענוגי העולם, אפילו הקטנים שבהם, אל התענוג בה', כפי שקורה בתפילה. לימוד התורה צריך להיות מלווה בקיום מצוות ובגמילות חסדים, ובייחוד בצדקה: הם הנר שבאמצעותו מאיר אור התורה לאדם ומגיע אפילו למקומות החשוכים ביותר.

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר המאמר שהחומר נוצר מדיבורו של ה' והצורה מרצונו, ומה תורם כל אחד מהם לקיומו של העולם כ"יש"?
2. כיצד העולם יכול להיראות עצמאי אם הו"י מושל בשם אלקים? מה ממחיש על כך מזמור קי"ד?
3. באיזה מובן האותיות אינן נוצרות בפה, ומדוע הדבר חשוב לתפילה ולתורה?
4. מדוע, לפי המשל של האוויר והלהבה, תורה ללא מעשי חסד חסרה את אורה?
5. מדוע אור מנורת החנוכה צריך להגיע לשמאל ולרשות הרכים, ומדוע הדבר תלוי במזוזה שמימין?

הערות

פסקה 1

1 נר חנוכה

ההערה מציינת שכתב יד בכרך 284 מתעד את המאמר עם שנת 5570 (1809-10).

הערת קה"ת

בבוכ 284 רשום: תק"ע. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. המאמר עם הגהות באוה"ת בראשית כרך ה תתקמ"ד, ב. הערות תתקנ"ב, א. ובכרך ז תתננו, ב. תתננו, ב (כנראה קיצורים). חלק באוה"ת נ"ך כרך א עי תקס"ח ובאוה"ת נ"ך כרך ג עי אשנן. ראה דרך מצותיך מצות נר חנוכה עד, ב. סה"מ תרכ"ט (הוצאת תשנ"ב) עי טו. וראה גם ד"ה ת"ר נ"ח תרמ"ג.

2 נר חנוכה מצוה להניח

רבה מלמד שיש להניח את נר החנוכה בטפח הסמוך לפתח, והגמרא מסיקה שמקומו משמאל, כך שנה החנוכה משמאל והמוזוה מימין. המאמר שואל מדוע ההלכה מחלקת ביניהם באופן זה.

Shabbat 22a:2-3 שבת כ"ב א:ב-ג

אמר רבה: נר חנוכה מצוה להניח בטפח הסמוך לפתח. והיכא מנח לקה? רב אחא בריה דרבא אמר: מימין רב שמואל מדפתי אמר: משמאל. והילכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומוזוה מימין. אמר רב יהודה אמר רב אסי אמר רב: אסור להצות מעות כנגד נר חנוכה. כי אמריתא קמיה דשמואל, אמר לי: וכי נר קדושה יש בה? מתקרי לה רב יוסף: וכי דם קדושה יש בו? דתניא "ושפך ... וכסה" — כמה ששפך יכסה. שלא יכסנו ברגל, ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת כב, א.

3 מוזוה מימין ונר חנוכה משמאל

שם נשאלת השאלה: המנורה בבית המקדש עמדה דווקא בדרום, ואם כן מדוע נר החנוכה מונח משמאל? ההערה מפנה את הקורא לשם לעיון בדיון.

הערת קה"ת

כגירסת הרי"ף והרמב"ם הלי חנוכה פ"ד ה"ו ובש"ע או"ח סי' תרע"א. וראה בסה"מ הנחות תרי"ד תרס"ו עי' לו שהקשה הלא המנורה היתה בדרום דוקא למה נר חנוכה משמאל. ע"ש.

4 מוזוה מימין ונ"ח משמאל

הרמב"ם פוסק שיש להניח את הנר משמאל לפתח, כך שהמוזוה מימין ונר החנוכה משמאל; בהערת קה"ת נאמר שנוסח המאמר תואם לקריאה זו.

Mishneh Torah, Scroll of Esther and Hanukkah 4:7 משנה תורה, הלכות מגילה וחנוכה ד:ז

נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מוזוה מימין ונר חנוכה משמאל. ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ונר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה לא עשה כלום לפי שאינו נכר:

It is a commandment to place the Chanukah lamp at the entrance of one's house from the outside within the hand-breadth adjacent to [the edge of] the entrance, so that the mezuzah will be to the right and the Chanukah lamp to the left. And if he was living in an attic, he places it in the win-

dow that is adjacent to the public domain. One who has placed the Chanukah lamp above twenty ells has not done anything, because it is not recognizable.

Torat Emet 363 (Public Domain) • Sefaria Edition. Translated by R. Francis Nataf, 2019 (CC0)

5 מוזוה מימין ונ"ח משמאל

השולחן ערוך פוסק שיש להניח את הנר בטפח הסמוך לפתח, משמאל, "כדי שתהא מוזוה מימין ונר חנוכה משמאל", ואם אין מוזוה בפתח — מימין. המאמר מצטט את ההלכה בנוסח זה.

Shulchan Arukh, Orach Chayim 671:7 שולחן ערוך, אורח חיים תע"א:ז

מצוי להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מוזוה מימין ונר חנוכי משמאל ואם אין מוזוה בפתח מניחו מימין ואם הניחו בדלי עצמו יניחו מחציו של כניס' לצד שמאל: הגה ומיהו בזמן הזה שכולו מדליקין בפנים ואין היכר רשות הרבים כלל אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות אלא אם כן רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין ומ"מ יזהר שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות ...

It is a mitzvah to place [the Hanukkah light] in the hands-breadth closest to the entrance on the left, so as to have the mezuzah on the right and the Hanukkah light on the left. But if there is no mezuzah in the entrance, he should place [the Hanukkah light] on the right. If one places it in the doorway itself, he should place it on the leftmost half of the entrance. Rem"a: However nowadays, when all kindle inside, and there is no distinction for the people of the public ...

Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain) • Wikisource Shulchan Aruch (CC-BY-SA)

6 אך יובן בהקדים ביאור

ההערה מפנה לעמוד באור התורה על נ"ך שבו מופיע חלק זה של הביאור; ההערה הראשונה על המאמר מציינת שחלק ממנו נדפס שם.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת נ"ך עי תקסט.

7 כל אשר חפץ ה' עשה

משורר התהילים משבח את שלטונו של ה' על כל הבריאה: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות". המאמר מפרש זאת כבריאה שנעשית באמצעות רצונו של ה' בלבד, עניין שהוא יקשר לצורת הדברים.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו

כל אֲשֶׁר־חָפֵץ ה' עָשָׂה בַשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיָּמִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven ;and in earth, in the seas and in all deeps

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלה, ו.

8 והנה החומר נברא בדבר ה'

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

באזה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, א יש הערה לכאן. ובד"ה יגש אליו תרמ"ד ע"ר ט עם הגהות. ובמאמרי הצ"צ הנחות תרמ"ד תרס"ו ע"ל. המאמר הוא משנת תק"ע. ראה ברשימת המאמרים שם.

9 בדבר ה' שמים נעשו

משורר התהילים משבח את הבורא: "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם". זוהי בריאה באמצעות דיבור, עניין שהמאמר יקשר לחומר של הדברים.

Psalms 33:6 תהילים ל"ג:ו

בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל־צָבָאָם:

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, ו. באזה"ת שמות ע"ק. בסה"מ תרס"ט ע"קפט מציין לכאן.

פסוק 2

10 ובע"מ נברא העולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ה, א.

11 ובע"מ נברא העולם

המשנה מלמדת שהעולם נברא בעשרה מאמרות, ושואלת מדוע נברא בעשרה, והרי מאמר אחד היה מספיק. המאמר מביא זאת כדי להדגיש שהעולם נברא באמצעות דיבור.

Pirkei Avot 5:1 משנה אבות ה:א

בַּעֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְמָה תִּלְמֹד לִוְמָר, וְהֵלֵא בְּמֵאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבְרָאוֹת, אֵלָּא לְהַפְרֵעַ מִן הָרָשָׁעִים שֶׁמֵּאֲבִדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת. וְלִמָּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שֶׁמְקַיִּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מֵאֲמָרוֹת:

With ten utterances the world was created. And what does this teach, for surely it could have been created with one utterance? But this was so in order to punish the wicked who destroy the world that was created with ten utterances, And to give a good reward to the righteous who maintain the world that was created with ten utterances

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

12 שלכל הדברים יש חומר וצורה

ההערה מציינת שקטע זה, העוסק בחומר ובצורה, מועתק שם.

הערת קה"ת

נעתק בסה"מ תרכ"ט (תשנ"ב) ע"י יו. ובסה"מ תרמ"ד שם. בענין חומר וצורה ראה גם סה"מ תרנ"ו ע"י שיח ואילך. ובסה"מ תרס"ג ע"קטו. בד"ה וישלח יעקב תרע"ג (בהמשך תער"ב). חלק עם הגהות מכאן נעתק בקונטרס עין החיים בתחלתו. ובהערות שם מציין כ"ק אדמו"ר ז"ע לד"ה ויקם עדות ביעקב ת"ש ע"י 52. ד"ה אלפים שנה תשי"א. בסה"מ תרס"ה ע"י עד מציין לכאן. בסה"מ תרמ"ד ע"י רט נוסף הגה"ה: [וי"ל בעולמות עליונים יותר הם אור וכלי].

13 יש חומר וצורה

ההערה מפנה את הקורא לשם בעניין החומר והצורה. הקטע המתחיל באותו טור עוסק בנשמה שנשמה בגוף בעולם הזה ותינתן בשלמותה לעתיד, ומביא את דברי זוהר "הוא מושך רוח ומביא רוח", שבהם משתמש המאמר גם בהמשך.

הערת קה"ת

ראה ה"ל יסוה"ת פ"ב ה"ג. מו"נ ח"א פי"ז. בענין חומר וצורה ראה לקו"ת האזינו עב, ב.

14 יש חומר וצורה

הרמב"ם מחלק את הנבראים לשלושה סוגים: נבראים המורכבים מחומר וצורה, המשתנים וכלים; הגלגלים והכוכבים, שצורתם קבועה; והמלאכים, שהם צורה ללא חומר. בהערת קה"ת מצוטט הרמב"ם בקשר לחומר ולצורה הנוכחים כאן.

Mishneh Torah, Foundations of the Torah 2:3 משנה תורה,

הלכות יסודי התורה ב:ג

כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ נִחְלַק לְשִׁלְשֵׁה חִלְקִים. מִהֵן בְּרוּאִים שֶׁהֵן מְחַבְּרִים מִגִּלְגָּל וְצוּרָה וְהֵם הַיּוֹם וְנִפְסָדִים תָּמִיד כְּמוֹ גּוֹפּוֹת הָאֶדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצִּמְחִים וְהַמִּתְכּוֹת. וּמִהֵן בְּרוּאִים שֶׁהֵן מְחַבְּרִים מִגִּלְגָּל וְצוּרָה אֲכָל אֵינָן מִשְ�תַּנִּין מִגּוּף לְגּוּף וּמִצּוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרֵאשׁוֹנִים אֲלֵא צוּרָתָן קְבועָה לְעוֹלָם בְּגִלְגָּל וְאֵינָן מִשְ�תַּנִּין כְּמוֹ אֵלוֹ. וְהֵם הַגִּלְגָּלִים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁבִּהֵן. וְאֵין גִּלְגָּלָם כְּשֶׁאֵר גִּלְגָּלִים וְלֹא צוּרָתָם כְּשֶׁאֵר צוּרוֹת. וּמִהֵן בְּרוּאִים צוּרָה בְּלֹא גִלְגָּל ...

All that which the Holy One, blessed is He! created in His world, is divided into three types: (a) Composite creatures of matter and form; they are beings which undergo constant changes, as the bodies of man, beasts, plants and minerals; (b) Composite beings of matter and form which do not undergo changes of either body or form as the former, but their forms remain forever set in their body unchanged; they are: the planets and the stars around them; their matter ... is unlike other matter and their forms are

Torat Emet 363 (Public Domain) • Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain)

15 או שמש וירח

הגהה שם מסבירה את החומר של הנבראים באמצעות המדרש על השמים: ה' לקח אש ומים ועירכב אותם, ומהם נעשו השמים. זהו החומר של השמים, העשוי מאש וממים, וכך גם ככל נברא.

הערת קה"ת

בסה"מ תרמ"ד שם נוסף [וי"ל ענין החומר של הנבראים הוא כמ"ש במדרש על השמים נטל אש ומים [וטרפן] [ופתרן] זה בזה ומהם נעשה השמים, וזהו החומר של השמים פ"י עצם השמים שהוא מאש וממים וכן יובן בכל נברא כ"ן].

16 השמים והארץ הם כדורים

המילים כאן מצטטות את Avodah Zarah 3a:5-6. הקטע מופיע למטה.

Avodah Zarah 3a:5-6 עבודה זרה ג' א:ה-ו

... רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוֹם יֵשׁ אֵב שֶׁמַּעֲדֵעַ עַל בְּנוֹ? דְּכַתִּיב: "בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל". אֲמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַעֲדוּ בֵּהֶם שְׁקִימוֹ אֶת הַתּוֹרָה כּוֹלָה. אוֹמְרִים לְפָנָיו: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׁמַיִם וָאָרֶץ נוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בִרְיָתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֲקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שְׁמִתִּי", [דְּאֵמַר] [וְאֵמַר] רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מֵאֵי דְכַתִּיב: "וַיְהִי עָרֶב

וְיִהְיֶה בִּקְרֵי יוֹם הַשְּׁשִׁי? מִלְמַד שֶׁהַתְּנָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, וְאָמַר: אִם יִשְׂרָאֵל מִקְבְּלִין אֶת ...
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)
Avodah Zarah 41a עבודה זרה מ"א א
הערת קה"ת
ראה ירושלמי ע"ז ג, א. וראה ע"ז מא, א תוסי' ד"ה ככדור.

17 השמים והארץ הם כדורים

התלמוד הירושלמי מספר שאלכסנדר מוקדון התרומם לגובה רב כל כך, עד שראה את העולם ככדור; משום כך תיאר אותו כשהוא אווה ככדור. בהערת קה"ת מצוטט הירושלמי בקשר לצורתם הכדורית של השמים והארץ הנוכרת כאן.

Jerusalem Talmud Avodah Zarah 3:1 תלמוד ירושלמי עבודה זרה ג:א

18 ומן הארץ לרקיע כו'

הגהה שם מוסיפה: "נמצא שציר השטח צריך להיות נתפס לפי מרחק כזה".

הערת קה"ת
בסה"מ תרמ"ד שם נוסף: נמצא צ"ל ציור השטח ע"ד ריחוק כזה.

19 והשמש והירח הם גלגלים מאירים כו'

ההערה מציינת שביאור לקטע זה מובא שם.

הערת קה"ת
בסה"מ תרכ"ט (תשנ"ב) ע' יז ואילך יש ביאור לכאן.

20 וכן עד"ז בכל דבר נברא

הגהה שם מוסיפה שבתחומי הדומם, הצומח, החי והאדם, האופן שבו מעוצבת צורתו של כל דבר — אורכו ורוחבו, אם יש לו קרניים או שהוא משולש — הוא צורתו.

הערת קה"ת
בסה"מ תרמ"ד שם נוסף: ודצח"מ אופן ציורו שיה" כך בארכו ורחבו או בעל קרנות או משולש ו"ע הציור.

21 אדם הוליד בן "בדמותו כצלמו". המאמר משתמש בביטוי כדי לתאר את הצורה הפרטית של כל נברא.

Genesis 5:3 בראשית ה':ג
וַיְחִי אָדָם אֶשְׁלֹשִׁים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיֻּלְּד בְּדִמּוּתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:
And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 3

22 יהי אור

"ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור". המאמר רואה באמירה זו את הדבר שהביא את האור עצמו לידי קיום, יש מאין.

Genesis 1:3 בראשית א':ג
וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:
'And G-d said: 'Let there be light.' And there was light
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

23 יהי רקיע

"ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך המים". האמירה הביאה את הרקיע לידי

קיום; צורתו, אומר המאמר, באה מרצונו של ה'.

Genesis 1:6 בראשית א':ו
וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מְבָדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:
And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters'
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 נתהווה הרקיע מאין ליש

ההגהה שם אוספת מקבילות ומבארת שהמאמר הכללי האחד נחלק לעשרה מאמרות כדי להביא לידי מציאת של "יש", בכוחו של אין סוף, ומציעה שזו גם הכוונה כאן.

הערת קה"ת
בסה"מ תרמ"ד שם נוסף [ע' בתו"א ד"ה מזוזה מימין (הכוונה לכאן) ובהביאור הג' לד"ה יביאו לבוש מל' ובלקו"ת בהביאור לד"ה לכבתי דרוש הב'. ועמ"ש בד"ה להבין ע' מצות [אכילת] המצה מ"ג, ובד"ה מה רבו מעשיך ה' מ"ד, שהמאמר א' הוא הכלל, ונפרטו בע"מ להיות מציאות היש, ונפרטו בכח הא"ס, וי"ל שכמו"כ הכוונה כאן וד"ל].

25 אופן צורת הרקיע . . בחפץ ה'

הקטע שם שואל מדוע הבריאה נקראת "יש מאין", ומשיב בפסוק "כי שמש ומגן הוי אלקים": הוי היא כמו השמש עצמה, ואלקים הוא כמו המגן שמסתיר אותה, כך שרק זיו קלוש מאיר; בלי המגן היה הזיו בטל במקורו. זהו אותו תפקיד שהמאמר מייחס לאלקים, המאפשר לעולם להיראות כ"יש".

הערת קה"ת
ראה לקו"ת ר"ה נה, סע"א ועד"ז היו העולמות. ראה באוה"ת כרך ז תתנתח, ב דמ"ש בלקו"ת שם מתאחד עם משי"כ שהצורה נעשה בחפץ ה' בחי' מה שעלה במחשבה והחומר והעשי' נתהווה מהדבור יש מאין והיינו בגשמיות כפי הצורה הרוחני' שנתהווה ע"י המחשבה והרצון שהי' עיגול השמים כמו ע"ס דעגולים דאצי' או בריאה, ע"ש. ובסה"מ תרמ"ד ע' רי נוסף: עד"מ או ציור שארי פרטי הנבראי' דדצח"מ: בדמותו.

26 בחפץ ה' שלא בא לכלל גילוי

המאמר משנת 5670 אומר שכאן תורה אור מפרש את חפץ ה' כמדרגת סובב, ואת הצורה כצורה החיצונית של החומר, כמו השמים העגולים והכדוריים, שמקורה דווקא בסובב; במקומות אחרים הצורה מוסברת כחיות שבתוך הנברא, שמקורה בממלא.

הערת קה"ת
בד"ה ביום השמע"צ עת"ר כי "ושם מבואר [בתו"א] דבחי' חפץ ה' זהו בחי' סוכ"ע, וענין הצורה פי' שם צורת החומר וכמו השמים בציורו שהוא עגולי וכדורי וכה"ג בכל דבר הציור שלו שזהו מבחי' הסובב דוקא כו', והמבואר כאן הוא שהצורה הוא החיות שבהנברא והוא מבחי' ממכ"ע כו', ועמ"ש בד"ה בשעה שהקדימו רס"ג עכ"ל.

27 והנה מה שנברא החומר במאמר

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת
באוה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, ב יש הערה לכאן.

28 והנה מה שנברא החומר במאמר

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת
באוה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, ב יש הערה לכאן.

29 אדם הוליד בן "בדמותו כצלמו". המאמר משתמש בביטוי הזה לתיאור

צורתו המסוימת של הרקיע, שמקורה ברצונו של ה'.

Genesis 5:3 בראשית ה:ג

וַיְחִי אָדָם אֶדְם שְׁלֹשִׁים וּמָאתָּ שָׁנָה וַיֻּלְּד בְּדַמּוּתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:
And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son
in his own likeness, after his image; and called his name
Seth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

30 הוא מפני

הגהה שם מסבירה שאילו העולמות היו מתגלים כפי שהם כלולים ברצון ה', לא הייתה יכולה להתקיים מציאות גשמית של "יש"; העולם היה רוחני ובטל במציאות, כפי שלאורך השתלשלות העולמות המסובב בטל לסיבתו, בדומה למידות הנולדות מן השכל כאשר האדם מבין שדבר מסוים טוב.

הערת קה"ת

בסה"מ תרמ"ד ע' רי נוסף: הוא מפני (שאם הי' מתגלים העולמות כמו שהם כלולים ועומדים בבחי' חפץ ה') אז לא הי' יכול להיות התהוות היש הגשמי רק שהי' העולם רוחני והי' בבחי' ביטול במציאות ממש, וכמו שאנו רואים בכל בחי' השתלשלות עו"ע שהעלול בטל לעילה כמו למשל מדות משכל שהמדות נולדים מן השכל, וכמו שאנו רואים שאם מתבונן בשכלו שהדבר ההוא טוב לפניו אזי נולד לו אהבה לזה, ע"ש עוד בזה.

31 שהי' העולם בטל במציאות ממש

שם מוסבר ש"בטל במציאות" פירושו בדומה לעולמות הנסתרים שאינם מתגלים.

הערת קה"ת

באוה"ת פ' שלח ע' תיקוב "ופי' בטל במציאות היינו ע"ד עלמין סתימין דלא אתגליין". ובקונטרס עה"ח שם ע' 16 "(כמו עולם האצילות וכמו עלמין דאתכסיא בכלל שבטלים במציאות ולא הי' בבחי' נבראים דעדאת"ג כו') לפי שהי' מקבל מבחי' חכ' שהוא בחי' ביטול איהו וחיוהי חד". בהמשך תערי"ב ח"א פ' רכא מבאר זה "והכוונה שם [בתו"א כאן] על הביטול במהות היש כו', שהרי גם ההארה דבחי' דבר ה' פועל ג"כ הביטול בהנברא כו', וענין הצורה שמבחי' חפץ ה' הוא להיות הביטול בעצם המהות כו' וכמ"ש במ"א" ע"ש. וראה גם בסה"מ תרס"ח ב"ה שובח ישראל ע' יח ושם מציין גם לעיין בד"ה בשעה שהקדימו תרס"ג.

32 כי הוא צוה ונבראו

בעל המזמור פונה אל השמים ואל כל צבאם — המלאכים, השמש, הירח והכוכבים — וקורא להם להלל את ה': "יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו". המאמר מפרש את "צוה" כגזירת מלך, שבאמצעותה מגיע אל הנבראים רק שמו של ה', ולא נוכחותו.

Psalms 148:5 תהילים קמ"ח:ה

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וַנִּבְרָאוּ:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded,
and they were created

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, ה.

33 פי' צוה מלשון מצות המלך

מוצע שם שהציווי שייך למי שהוא נישא ובעל שלטון, כמו שמלך ריבוני מצווה וגו'; והמקבילה למעלה היא הדיבור העליון של מלכות.

Bava Batra 159a:10 כבא בתרא קנ"ט א:י'

ומאי קושיא? דלמא גזירת מלך היא, דאיהו לא מהימן, ואחריני מהימני - ולאו משום דמשקר! דאי לא תימא הכי, משה ואהרן לחותנם - משום דלא מהימני הוא!? אלא גזירת מלך הוא שלא יעידו להם, הכא נמי - גזירת מלך הוא שלא יעיד על כתב דו' לחותנו!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

בקונטרס עץ החיים שם "י"ל דענין הצווי שייך במי שמתנשא ויש לו ממשלה ושליטה וכמו"כ הו"ע באשר דבר מלך שלטון שמצוה וגו'ר, ואומר, והדוגמא למעלה הוא בחי' הדבור עליון דבחי' מל". ראה ב"ב קנט, א "גזירת המלך".

34 מלכותך מכ"ע

"מלכותך מלכות כל עולמים". המאמר מביא זאת יחד עם האמרה "אין מלך בלא עם", כדי להראות שמלכות שולטת מלמעלה, באמצעות שם, ולא מתוך נוכחות בקרב נתיניה.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion
endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 אין מלך בלא עם

בקטע ההוא מוסבר ששם אלקים מציין שלטון: "אין מלך בלא עם". באמצעות הצמצומים שלו יכולה להתקיים מציאות נפרדת של "יש", כדי שבהמשך תוכל מציאות הי"ש להתבטל אל ה"אין". מידה זו נקראת גם שכינה, משום שהיא שוכנת בתוך הנבראים.

הערת קה"ת

נסמן לעיל ה, א. לקמן עג, ד.

36 בבחי' שם בלבד

מוצע ש"שם" עשוי להיות אותיות הדיבור העליון, שכן שם מורכב מאותיות; או, וסביר יותר, האור המקיף המאיר מהתנשאותו של ה', הכוח העיקרי להוות, כאשר ידבר ה"ה הוא הארה משמו.

הערת קה"ת

ראה בקונטרס עה"ח שם "וענין השם נ"ל שהן אותיות דבור העליון דשם הוא אותיות, ויותר נראה דהשם הוא בחי' האור מקיף שמאיר מבחי' הרוממות שזה עיקר כח ההתהוות, ובחי' דבר ה' זהו הארה מבחי' שמו שמהווה כנ"ל כו'".

פסוקה 5

37 יהללו את שם ה'

משורר התהילים קורא לשמים ולצבאם: "יהללו את שם הוי" כי הוא צוה ונבראו". המאמר רואה בהדגשת הפסוק את "שם" ה' את המפתח: הבריאה מגלה רק את שמו, כשם ששמו של מלך נקרא על ארצו.

Psalms 148:5 תהילים קמ"ח:ה

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וַנִּבְרָאוּ:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded,
and they were created

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קמח, ה.

38 כח הפועל בנפעל

שם מוסבר שאין לומר שעצמותו של ה' "בראה" את העולמות, משום שברא מרמז על כוח הפועל בנפעל ושייך רק לשמותיו, כגון אלקים; על עצמותו אפשר לומר רק "הוא צוה ונברא", שכן אפילו האור המקיף הוא רק "שמו לבד".

הערת קה"ת
ראה לקמן צו, ג במ"מ. סה"מ תרנ"ד ע' רי ואילך.

39 שר של מים שר של כו'

המדרש מספר על מלאכים שהם שרים הממונים על היסודות: מיכאל שר השלג וגבריאל שר האש, וה' עושה שלום ביניהם. בהערת קה"ת מובא המקור הזה לעניין "שר המים" כאן.

Shir HaShirim Rabbah 3:11-12 שיר השירים רבה ג:י"א-י"ב

... ודמות הַחַיִּית מְרַאֲיָהּ כְּגִנְחֵי אֵשׁ, וְכַתִּיב (יחזקאל א, יד): וְהַחַיִּית רְצוּא וְשׁוֹב כְּמֶרְאֵה הַבָּזָה, וְלֹא זֶה מְכַבֵּה זֶה וְלֹא זֶה מְכַבֵּה זֶה. מִיכָאֵל שֶׁר שֶׁל שֶׁלֵּג, וְגַבְרִיאֵל שֶׁל אֵשׁ, וְלֹא זֶה מְכַבֵּה זֶה וְלֹא זֶה מְזִיק זֶה. אָמַר רַבִּי אֲבִין לֹא סוֹף דָּבָר בֵּין מְלָאָךְ לְמְלָאָךְ, אֲלֵא אֶפְלוּ בֵּין מְלָאָךְ אֶחָד שֶׁחֲצִיו שֶׁלֵּג וְחֲצִיו אֵשׁ הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶן, וְאֵית לָקָה חֶמֶשׁ אֲפִין, וְאֵלּוּ הֵן (דניאל י, 1): וְגוֹיָתוֹ כְּתָרְשִׁישׁ וּפְנֵיו כְּמֶרְאֵה כָרֶק, וְלֹא זֶה מְזִיק זֶה. כְּתוּב אֶחָד אֲמַר (תהלים קד, ג): ...

Emerge, daughters of Zion, and gaze at King Solomon, at "the crown with which his mother crowned him on the day of his wedding, and on the day of the rejoicing of his heart" (Song of Songs 3:11). "Emerge, daughters of Zion, and gaze," sons who are conspicuous [metzuyanin] for me in haircut, in circumcision, in ritual fringes; "at King Solomon [Shlomo]," at the King who created perfect [shelemot] creations. He created the sun and the moon in their completeness, the stars and the constellations in their completeness.

... Bar Kappara

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת
ראה שהש"ר ג, יא.

40 שהם משמרי האופנים

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Etz Chaim.

הערת קה"ת
ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ט.

פסוקה 6

41 עד המלאכים שהם שכלים נבדלים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
ראה מורה נבוכים ח"ב פ"ב. עיקרים מאמר ב פל"א.

42 פני ארי' פני שור

בחזון המרכבה של יחזקאל יש לכל חיה פני אדם, פני אריה מימין, פני שור משמאל ופני נשר. המאמר מזהה את האריה והשור עם המלאכים העליונים

ביותר, "השכלים הנבדלים".

Ezekiel 1:10 יחזקאל א:י'

וְדִמוֹת פָּנֵיהֶם פָּנֵי אָדָם וּפָנֵי אַרְיֵה אֶל־הֵימִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפָנֵי־שׁוֹר מִהַשְּׂמָאל לְאַרְבַּעַתָּן וּפָנֵי־נֶשֶׁךְ לְאַרְבַּעַתָּן:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 ונגלה כבוד ה'

ההערה מציינת שב"אור התורה יש הערה על הקטע הזה.

הערת קה"ת
באוה"ת חנוכה כרך תתקנד, א יש הערה לכאן.

44 ונגלה כבוד ה'

בנבואת הנחמה שלו, ישעיהו מנבא: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו". המאמר מציג זאת כתכלית הבריאה: שכבוד ה' יתגלה למטה כפי שהוא למעלה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ:ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָּל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken .it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

קהלת אומר: "כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם", כשהוא מדבר על דרגות של סמכות. המאמר מחיל את הדברים על הדרגות העולות של הנבראים.

Ecclesiastes 5:7 קהלת ה:ז'

אִם־עֵשֶׂק רָשׁ וְגִזְלַת מִשְׁפָּט וְצַדִּיק תִּרְאֶה בְּמִדִּינָה אֶל־תִּתְּמָה עַל־הַחֶפֶץ כִּי גְבֹהַּ מֵעַל גְּבוֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם:

If thou seest the oppression of the poor, and the violent perverting of justice and righteousness in the state, marvel not at the matter; for one higher than the high watcheth, and there are higher than they

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

46 כי עין בעין יראו

ישעיהו מנבא ששומרי ציון ישירו יחד, כי "כי יראו במו עיניהם" את שובו של ה' לציון. המאמר מבין זאת כהתגלות גלויה של העתיד לבוא, התלויה בעבודתנו כעת.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קוֹל צִפְיָהּ נִשְׂאוֹ קוֹל יִחְדָּו יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
ישע"י נב, ח.

47 היום לעשותם

משה אומר לישראל לקיים את המצוות "אשר אנכי מצוך היום לעשותם". התלמוד (עירובין כב, א) דורש: היום, בעולם הזה, לעשותם; ומחר, בעולם הבא, לקבל את שכרם.

Deuteronomy 7:11 דברים ז':יא

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה בְּיָדְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

48 וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב . . להמשיך בחלקו

המשנה מלמדת שלכל ישראל יש חלק לעולם הבא. המאמר מפרש את "חלק" כחלקו של כל אדם בגילוי העתיד, שעליו להמשיך בעצמו.

Sanhedrin 90a:15 סנהדרין צ"א:ט"ו

מִתְנִי כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֶאֱמַר: "וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶגֶד מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדֵי לְהַתְּפָאֵר". וְאֵלוּ שְׂאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: הָאוֹמֵר אֵין תְּחִיית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, וְאֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֶפִיקוֹרוֹס.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סנהדרין צ, א. ראה באוה"ת וירא כרך ז תתשפד, ב שמציין לכאן: ועוה"ב נק' ארץ כמ"ש ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, ולהמשיך בחלקו זהו ענין והשביחה".

49 כי אני הווי לא שניתי

"כי אני ה' לא שניתי". המאמר מביא פסוק זה כדי להראות שבריאת העולם לא חוללה שום שינוי בה'.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו

כִּי אֲנִי ה' לֹא שִׁנִּיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 וכחשיכה כאורה

דוד אומר לה' ששום חושך אינו יכול להסתיר אותו מפניו: "גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה". המאמר מביא פסוק זה כדי להראות שהעולם אינו מסתיר דבר מה'.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:י"ב

גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יִחְשֶׁה מִמֶּךָ וְלַיְלָה כִּיּוֹם יֵאִיר כַּחֲשִׁיכָה כְּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 קמיה כולא כלא חשיב

הזוהר אומר שה' הוא שורש כל העולמות, "וכלא קמיה כלא חשיב", כפי שנאמר בדניאל: "וכל דיירי ארעא כלא חשיבין". המאמר לומד מכך שהמעלה והמטה שווים לפניו.

Zohar, Introduction 20:188-22:199 ספר הזוהר, הקדמה כ':קפ"ח-כ"ב:קצ"ט

The genuine type is that which makes a man fear his Master because He is the mighty ruler, the rock and foundation of all worlds, before whom all existing things are as nought, as

it has been said: "and all the inhabitants of the earth are as nought" (Dan. 4, 32), and place his goal in that spot which is called yir'ah (fear)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסקה 8

52 ופי' מכל אלקים

הוא מסביר שהכוונה כאן היא להשיב כיצד אפשר לומר שהוי' גדול "מכל אלקים", ושם העניין מוסבר באריכות בדרך אחרת.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פי' יתרו ע' תשמא. שהכוונה כאן לתרץ דא"כ שייך כי גדול הוי' מכל אלקים, ע"ש בארוכה שפי' באופן אחר, וראה שם ע' תשנד.

53 כי אני ידעתי כי גדול

בעל המזמור מצהיר: "כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדונינו מכל אלהים". ברור שה"אלקים" הם אלוהי האומות; המאמר מפרש את "אלהים" כמכונן למאה ועשרים הצירופים של שם אלקים, שעליהם הוי' שולט, ואת ה"אני" היודע כנכנסת ישראל.

Psalms 135:5 תהילים קל"ה:ה

כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל ה' וְאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹקִים:

For I know that the L-RD is great, And that our L-rd is above all gods

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלה, ה.

54 עוב ה' את הארץ

במראה יחזקאל, זקני ישראל, העובדים לאילילים בחשכה, אומרים: "אין ה' ראה אותנו עוב ה' את הארץ". המאמר מביא את הדברים כביטוי לתפיסתם של מי שאינם רואים שהוי' מושל בעולם.

Ezekiel 8:12 יחזקאל ח':י"ב

וַיֹּאמֶר אֵלַי הָרֹאֶת כִּי־אָדָם אֲשֶׁר זָקְנִי בֵּית־יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אֵישׁ בַּחֲדָרִי מִשְׁכִּיתוֹ כִּי אֹמְרִים אֵין ה' רֹאֶה אֶתְּנוּ עֹב ה' אֶת־הָאָרֶץ:

Then said He unto me: 'Son of man, hast thou seen what the elders of the house of Israel do in the dark, every man in his chambers of imagery? for they say: The L-RD seeth us not, 'the L-RD hath forsaken the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל ח, יב.

55 לא ידעתי את ה'

פרעה משיב למשה ולאהרן: "מי ה' אשר אשמע בקולו" ו"לא ידעתי את ה'". המאמר מפרש את דבריו כסירוב להכיר בשם הוי'.

Exodus 5:2 שמות ה':ב

וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלִי לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־ה' וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

And Pharaoh said: 'Who is the L-RD, that I should hearken unto His voice to let Israel go? I know not the L-RD, and 'moreover I will not let Israel go

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ה, ב.

56 אחרי שנתגיייר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ראה דברים רבה א, ח.

57 אחר שנתגיייר

המדרש אומר שיתרו יכול היה לומר בצדק "עתה ידעתי": הוא עבר בכל בתי העבודה הזרה שבעולם ולא מצא בהם ממש, ורק לאחר מכן בא והתגיייר. (בהערת קה"ת מצוין 1:8; לפי המספור בספריא, הקטע הוא 1:5).

Devarim Rabbah 1:5 דברים רבה א'ה'

58 עתה ידעתי כי גדול ה'

לאחר ששמע את כל מה שה' עשה לישראל, יתרו אומר: "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים"; המאמר מפרש זאת כהכרה בכך שהו' שולט בכל כוחות ההסתר. (בהערת קה"ת מצוין 18:1; הדברים מופיעים בפסוק 11).

Exodus 18:11 שמות י"ח:י"א

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל ה' מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר וָדוּ עָלֵיהֶם:

Now I know that the L-RD is greater than all gods; yea, for 'that they dealt proudly against them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יח, א. ראה לקו"ש חט"ז ע' 201 הערה 73.

59 כל אשר חפץ הו'י נמשך ועשה גם בשמים ובארץ

"כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ". המאמר מפרש זאת כרצון הו'י המגיע לשמים ולארץ ונותן לכל דבר את צורתו.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו'

כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ ה' עָשָׂה בַשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בְּיָמִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven ;and in earth, in the seas and in all deeps

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 9

60 שיתף מדה"ר

רש"י מסביר מדוע בסיפור הבריאה נאמר "ברא אלקים" ולא הו': תחילה עלה במחשבה לפני ה' לברוא את העולם במידת הדין, אך הוא ראה שאין העולם יכול להתקיים כך, והקדים את מידת הרחמים ושיתף אותה עם מידת הדין, ככתוב: "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים". המאמר נשען על הסבר זה.

Rashi on Genesis 1:1:3 רש"י על בראשית א'א:ג'

ברא אלקים ולא נאמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושיתף למה"ד, והנינו דכתיב ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים:

ברא אלהים GOD [AS JUDGE] CREATED — It does not state "G-d" ברא ה' (The Merciful One) created, because at first G-d "intended to create it (the world) to be placed under the attribute (rule) of strict justice, but He realised that the world could not thus endure and therefore gave precedence to Divine Mercy allying it with Divine Justice. It is to this that what is written in (Genesis 2:4) alludes — "In the day that the L-rd G-d made earth and heaven

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's

commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

61 ביום עשות ה' אלקים

"ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים". אחרי ששת הימים שבהם נזכר אלקים בלבד, הפסוק הזה מצרף את הו', שם הרחמים, לאלקים.

Genesis 2:4 בראשית ב':ד'

אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the L-RD G-d made .earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ד.

62 למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם

בעל התהילים מבקש מה' לפעול למען שמו: "למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם". הפסוק הבא משיב: "יאלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה"; המאמר מפרש את "איה?" כאלקות בעולם, ומשיב כמעט באותן מילים. (בהערת קה"ת מצוין 115:3; השאלה היא בפסוק 2).

Psalms 115:2 תהילים קט"ו:ב'

לִמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵי־הֵנָּה אֱלֹהֵיהֶם:

'Wherefore should the nations say: 'Where is now their G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קטו, ג.

63 כל אשר חפץ הו'י עשה

"כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ". המאמר מסיים את הפסקה בפסוק הזה כדי לומר שהו', ולא אלקים בלבד, פועל בעולם.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו'

כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ ה' עָשָׂה בַשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בְּיָמִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven ;and in earth, in the seas and in all deeps

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

64 הים ראה וינס

"הים ראה וינס; הירדן יסב לאחור". מזמור קי"ד מזכיר את יציאת מצרים, שבה הטבע פינה את מקומו; המאמר מפרש זאת כהו' המושל על אלקים, שם הטבע.

Psalms 114:3 תהילים קי"ד:ג'

הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס וַיִּהְיֶה הַיַּרְדֵּן יֹסֵב לְאַחֲרָיו:

The sea saw it, and fled; The Jordan turned backward

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

65 ההופכי הצור

בעל המזמור אומר שה' "ההופכי הצור אגם מים, חלמיש למעינו מים", ומזכיר בכך את המים שיצאו מן הסלע במדבר. המאמר מציין שהחלמיש שייך ליסוד האש, ובכל זאת יצאו ממנו מים: הו' משנה את הטבע.

Psalms 114:8 תהילים קי"ד:ח'

הַהֹפְכִי הַצּוֹר אֶגְמוֹתַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעַיְנֹתַיִם:

Who turned the rock into a pool of water, The flint into a fountain of waters
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 11

66 מי לי בשמים

בעל המזמור אסף ואמר לה: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ".
המאמר מביא את הפסוק על הנשמה שאינה רוצה דבר מלבד להידבק בה.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בִשְׁמִימִים וְעִמָּךְ לֹא־חִפְצָתִי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה.

67 מאן דלא טעים מרירו למיתקו

בהקדמה לזוהר, שואלים בישיבה של מעלה מי מבין הבאים "מאן מנכון
דחשוכא מהפך לנהורא וטעמין מרירא למתקא עד לא ייתון הכא",
ומכריזים שמי שלא השתוקק לכך בכל יום "מאן דלא חש להאי בכל יומא
לית ליה חולקא הכא". המאמר מצטט זאת כתכלית עבודת ה'.

Zohar I, 4a זח"א ד, א

הערת קה"ת

זח"א ד, א. ראה באוה"ת דרושים לחנוכה (כרך ב) שלה, א שמציין לד"ה
ויחל משה דשם פ"י דטעים מרירו למיתקא זהו גבוה ממהפך חשוכא לנהורא
ע"ש.

68 חשוכא לנהורא

הדברים מפנים ללקוטי תורה, ואתחנן 2a, ומסבירים ש"לטעום מר כמתוק"
הוא עניינם של "השמחים בייסורים".

הערת קה"ת

ביהל אור ע' טטו מציין ללקו"ת ואתחנן ב, א. וטעמין מרירו למיתקא זהו
ענין השמחים ביסורים.

פסוקה 13

69 שהיה מסלסל בשערו

המדרש מספר שפעם, לאחר שהופקד על בית אדוניו, החל יוסף לאכול
ולשתות ולסלסל בשערו. ה' אמר: "אביר מתאבל עליך בשק ואפר, ואתה
מסלסל בשערך? אדונתך תתנגד לך", וכך "ותשא אשת אדניו את עיניה".

Midrash Tanchuma, Vayeshev 8:3 מדרש תנחומא, וישב ח"ג

כִּי־נָתַן שָׂרָא רַבּוּ כֹן, מִסֵּר לוֹ אֶת כָּל הַמִּפְתָּחוֹת וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ אַחֲרָיו
כְּלוּם, שֶׁכֵּן אוֹמֵר, הֵן אֲדֹנִי לֹא יָדַע אֶתִּי מִה בְּכֵי־תִי. כִּי־נָתַן שָׂרָא יוֹסֵף אֶת
עֲצָמוֹ בְּכֶה, הִתְחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, מִסֵּלֶסֶל בְּשַׁעְרֹו, וְאוֹמֵר בְּרוּךְ הַמָּקוֹם
שֶׁהִשְׁכִּיחַנִּי בֵּית אָבִי. אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָבִיר מִתְאַבֵּל עָלֶיךָ
בְּשֶׁק וְאַפֵּר, וְאַתָּה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמִסֵּלֶסֶל בְּשַׁעְרֶךָ, הֲרִי אֲדוֹנֶתְךָ מִזְדוֹנָת
לְךָ וּמִצָּרָה לְךָ. לָכֵן כְּתִיב: וְתִשָּׂא אִשְׁתְּ אֲדֹנֶיךָ. וְיִמָּאן,

When his master became aware of this, he entrusted him with the keys of the household, and concerned himself no longer with any household matters, as is said: Behold, my master, having me, knoweth not what is in the house (ibid., v. 8). As soon as he realized his own importance, he began to eat, drink, and curl his hair, and say: "Blessed be the Omnipotent One who has caused me to forget my father's

house." Whereupon the Holy One, blessed be He, rebuked ... him, saying: Your father mourns for
Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY)

70 כדאיתא בגמרא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ב"ר פ' פז, ג. ובתנחומא וישב ח.

71 ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה

לאחר שפוטטר מסר את כל אשר לו בידיו של יוסף, התורה מוסיפה: "ויהי
יוסף יפה תואר ויפה מראה", וכך היא פותחת את ההמשך. המדרש על
פסוק זה הוא המקור לדברי המאמר שיוסף סילסל בשערו.

Genesis 39:6 בראשית ל"ט:ו

וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ מֵאוּמָּה כִּי אִם־הִלָּחֵם אֲשֶׁר־
הוּא אוֹכֵל וְהָיָה יוֹסֵף יָפֵה־תֹאֵר וְיָפֵה מְרָאֶה:

And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not aught save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72 ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה

על "ותשא אשת אדניו את עיניה", המדרש חוזר אל "יוסף יפה תואר": הוא
היה כמו גיבור העומד ברחוב, כוחל את עיניו ומסדר את שערו, ואומרים
לו: "אם גיבור אתה, הרי דוב; לך והיחלם בוי". המאמר מביא זאת בקשר
לכך שיוסף שם לב לשערו.

Bereshit Rabbah 87:3 בראשית רבה פ"ז:ג

(איוב לד) לכן אנשי לבב שמעו לי מה היא אומנתו של הקב"ה? כי
פועל אדם ישלם לו. ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון, ותשא אשת אדוניו
את עיניה, מה כתיב למעלה מן הענין, ויהי יוסף יפה תואר ויפה
מראה, לגבור שהיה עומד בשוק וממשמש בעיניו, ומתקן בשערו,
ומתלה בעקיבו. אמר: לי נאה, לי יאי, נאה, גבור. אמרו ליה: אי את
גבור, אי את יאי, הא דובא קמך קופצה :

His master's wife cast her eyes." "Therefore, men of heart," hear me" (Job 34:10) - what is the craft of the Holy One blessed be He? "For He pays a person for his action" (Job 34:11) - [as stated by] Rabbi Meir, Rabbi Yehuda, and Rabbi Shimon.84:7, where these Sages state what slanderous reports Joseph brought to Jacob about his brothers. The midrash there asserts that the challenges later faced by Joseph, including his encounter with Potiphar's wife, was punishment for his slandering his brothers. "His master's ... wife cast her

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

73 ותשא אשת אדוניו

"ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף". המדרש
מפרש את "אחר הדברים האלה" כתוצאה מכך שיוסף שם לב למראהו,
והמאמר מביא את דבריו.

Genesis 39:7 בראשית ל"ט:ז

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְתִשָּׂא אִשְׁתְּ־אֲדֹנֶיךָ אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וְתֹאמַר
שְׂכָבָה עִמִּי:

And it came to pass after these things, that his master's wife
'cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74 טעמו וראו

דוד פונה אל יראי ה': "טעמו וראו כי טוב ה', אשרי הגבר יחסה בו".
המאמר מפרש את ה"טעימה" כמתיקות שאדם צריך להגיע לטעום לאחר
שלבן התהפך; זוהי טעימת המר כמתוק שעליה מדובר בזהר.

Psalms 34:9 תהילים ל"ד:ט

טעמו וראו כי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו:

O consider and see that the L-RD is good; Happy is the man
that taketh refuge in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לד, ט.

75 אז תתענג על הוי"ה

ישעיהו מבטיח למכבדי השבת: "אז תתענג על ה'". המאמר מביא זאת ביחס
לתענוג שבא במקום הנאה מענייני העולם.

Isaiah 58:14 ישעיהו נ"ח:יד

אז תתענג על ה' והרכבתיה על- [במותי] ארץ והאכלתיה נחלת
יעקב אביך כי פי ה' דבר:

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make
thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed
thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of
the L-RD hath spoken it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, יד.

14 פסוקה

76 התפלה שהיא במקום הקרבנות

המילים כאן מצטטות את Berakhot 26a:17. הקטע מופיע למטה.

Berakhot 26a:17 ברכות כ"ו א:יז

איבעיא להו: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתים? אם
תמצא לומר, טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים, משום
דחד יומא הוא, דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", אבל הכא תפלה
במקום קרבן היא, וכיון דעבר יומו בטל קרבנו. או דילמא כיון דצלותא
רחמי היא, כל אימת דבעי מצלי ואויל.

The question was asked : How is it if one erred and omitted
the afternoon Tefillah — shall he say it twice in the evening ?
If thou thinkest thou canst answer [by quoting] "If one erred
and omitted the evening Tefillah, he should say it twice in the
morning," [that is different] because it is one day ; as it
is written, "And there was evening and there was morning
one day " (Gen. i. 5). But here the Tefillah is the substitute
... for the sacrifice, and the day

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות כו, א.

77 התפלה שהיא במקום הקרבנות

רבי יהושע בן לוי מלמד שהתפילות נתקנו כנגד קרבנות התמיד, ולכן
המאמר מכנה את התפילה "במקום הקרבנות". (בהערת קה"ת נדפס 26a;
הדברים מופיעים ב-26b).

Berakhot 26b:7 ברכות כ"ב ז:

יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר: "ויפגע במקום וילן שם", ואין
פגיעה אלא תפלה, שנאמר: "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל
תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע ב"

Jacob instituted the evening Tefillah ; as it is said, "And he
lighted [paga'] upon the place, and tarried there all night"
(Gen. xxviii. 11) — "alighting" means prayer; as it is said,
"Therefore pray not thou for this people, neither lift up cry
nor prayer for them, neither make intercession [paga'] to
Me" (Jer. vii. 16)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A.
Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

15 פסוקה

78 ונגלה כבוד ה'

בנבואת הנחמה שלו, ישעיהו מנבא: "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו".
המאמר מציב זאת כתכלית הפיכת החושך לאור: כבוד ה' מתגלה למטה
כפי שהוא למעלה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה

ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh
shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken
'it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 פסוקה

79 נר מצוה ותורה אור

שלמה מורה לבנו לשמור את מצוות אביו ואת תורת אמו, "כי נר מצוה
ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר". בפשטות מדובר בהוראה של הורה;
המאמר מפרש זאת על המצוות ועל התורה: הנר הוא העלייה מלמטה
באמצעות המצוות, והאור הוא התורה הנמשכת מלמעלה, שבאה באמצעות
הנר.

Proverbs 6:23 משלי ו':כג

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר:

For the commandment is a lamp, and the teaching is light,
;And reproofs of instruction are the way of life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 פסוקה

80 שו"ה וביאור — ענין אותיות מה ענינם

הדבר מסביר את מטרת הקטע: מאחר שלעיל נאמר שהעולם נברא
באמצעות אותיות הדיבור, כך שה"משהו" נעשה לדבר נפרד, המאמר מראה
כעת ששורש האותיות גבוה מאוד ושכן הונמכו כדי להיות לבוש.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת חנוכה כרך ב שלה, ב "דלעיל ביאר שע"י אותיות הדבור בע"מ
נברא העולם נמשך שיהי היש דבר נפרד, ולכן מבאר ששרש האותיות
ממקום גבוה מאד רק נשפלו להיות לבוש".

81 האותיות נחלקות במבטא ע"י ה' מוצאות

מצוטט בעניין חלוקת האותיות לפי חמשת מוצאות הפה.
הערת קה"ת
ראה בד"ה תקעו תר"ן ע' ... בענין התחלקות האותיות.

82 אין המוצאות כלי המבטא דומים לכנור

גם שם נאמר שהאותיות אינן כמו צירופי קולות ותנועות המתחברים להישמע מכלי נגינה, וההבדל בין כלי נגינה לאותיות מוסבר בהרחבה.
הערת קה"ת
וכ"כ במאמרי אדה"ז ענינים ע' עו "אין ענינים כענין צירופי קולות ותנועות המצטרפי להשמע מכלי המוזיקע". ושם מבאר בארוכה ההפרש בין כלי ניגון לאותיות. וראה שם ע' שכב. המשל מכלי המוזיקע מובא גם בסה"מ תקס"ג ע' רה.

83 שהרי מאליהן ומעצמן יוצאות

ההערה מציינת שהנקודה הזאת, שהאותיות יוצאות מאליהן, מוסברת שם.
הערת קה"ת
מבואר באוה"ת בשלח ע' שצא.

פסקה 18

84 ויהי האדם לנפש חי

ה' נפח באפיו של האדם נשמת חיים, "ויהי האדם לנפש חיה". המאמר קורא את "חיה" כמדרגת הנשמה שממנה באות האותיות.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹקִים אֶת-הָאָדָם עָפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נֶשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ז.

85 ות"א לרוח ממללא

הוא מעיר שאפשר לומר שזו צורת האותיות, ואילו חומר האותיות נמשך מהבל הלב.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת חנוכה שלה, ב "מ"מ י"ל זהו צורת האותיות אבל חומר האותיות נמשך מהבל הלב". במאמרי אדה"ז ענינים ע' עז מביא זה בשם כתבי האריז"ל שנפש מליאה אותיות וכמ"ש לנפש חי.

86 לרוח ממללא

אונקלוס מפרש "נפש חיה" כ"לרוח ממללא", ובכך מציב את הדיבור כסימן ההיכר של נשמת האדם. המאמר נעזר בכך כדי למקם את שורש האותיות בחיה.

Onkelos Genesis 2:7 תרגום אונקלוס על בראשית ב':ז

וַבְּרָא יְיָ אֱלֹקִים יֵת אָדָם עֶפְרָא מִן אֲדָמָתָא וְנֶפֶשׁ בְּאַפִּיהּ נִשְׁמָתָא דְחַיָּי וְהָיָה בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא:

Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC)

פסקה 19

87 ונשמת שדי תבינם

אליהוא, הצעיר שבדוברים, אומר לאיוב ולרעיו שהבנה אינה נקנית עם השנים: "נשמת שדי" שבאדם היא שנותנת בינה. המאמר משתמש בפסוק כדי לזהות את הנשמה (נשימה) עם הבנה שכלית.

Job 32:8 איוב ל"ב:ח

אָכֵן רוּח־הָיָא בְּאִיּוֹב וְנִשְׁמַת שְׁדֵי תְבִינָם:

But it is a spirit in man, And the breath of the Almighty, that giveth them understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לב, ח.

88 אלא שקבען בפה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ספר יצירה פ"ב.

89 שקבען בפה

ספר יצירה מתאר את עשרים ושתיים האותיות כחוקות בקול וחצובות בהבל, ונאמר שם: "וקבען בפה חמשה מקומות" — אחה"ע, בומ"ף וכן הלאה. המאמר מפרש את "קבען בפה" כאמירה שהפה רק מקבע את האותיות, שיצירתן היא למעלה.

Sefer Yetzirah 2:3 ספר יצירה ב':ג

עשרים ושתיים אותיות יסוד חקוקות בקול חצובות ברוח קבועות בפה בחמשה מקומות אחה"ע בומ"ף גיכ"ק דטלנ"ת זסשר"ץ [בדפוס מנטובה נוסף במשנה זו: קשורות בלשון כשהלכת בגחלת, אחה"ע משמשת בסוף הלשון ובבית הבליעה, בומ"ף בין השפתים ובראש הלשון, גיכ"ק על שלישיתה של לשון נכרתת, דטלנ"ת בראש הלשון משמשת עם הקול, וסצר"ש בין השיניים ולשון שכובה ושטוחה. וע"ז קאי פי הרמ"ב:]:

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain)

פסקה 20

90 שמט"ט קושר כתרים

הזוהר אומר על חנוך, שנעשה "הנער" (המלאך מטטרון), שהוא מקבל בכל יום מאה ברכות ו"קושר קשרים לאדונו". המאמר מיישם זאת על העלאת תפילותיהם של ישראל בידי מטטרון.

Zohar I, 37b זח"א לז, ב

הערת קה"ת

ראה זח"א לז, ב. וראה הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע בספר המאמרים תשי"ד בתחלתו. ובסה"מ תשי"ח ע' 202. ראה סה"מ תרל"ה ע' ר. באוה"ת שה"ש כרך ב ע' תלה מציין לכאן. ובסה"מ תרכ"ז (הוצאת תש"ס) ע' רצד מביא קטע מכאן.

91 שדכור האדם הוא גשמי

הפרק ב-תניא העוסק בעלייתם של דברי תורה ותפילה למעלה מובא כדי להדגיש את הניגוד בין הדיבור הגשמי של האדם לבין העולמות הרוחניים.

Zohar I, 23b זח"א כג, ב

Zohar II, 201b זח"ב רא, ב

הערת קה"ת

ראה זח"א כג, ב. זח"ב רא, ב. וראה תניא פרק מ (נה, א). סה"מ תרכ"ו ע' קנד. סה"מ תרכ"ט ע' רכ. וראה גם אוה"ת תוריע ע' תקכד.

פסקה 21

92 התפלה היא בקשת יה"ר

ההערה מפנה למאמר זה שבקונטרס אחרון על התפילה כבקשה של "יהי רצון", שתתהווה בחינת רצון.

הערת קה"ת

ראה קרי"א לתניא ד"ה להבין מ"ש בפע"ח. סה"מ תרכ"ז ע' תלג.

93 החכמה מחייבת . . אין יסורים בלא עון

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ילקוט שמעוני תהלים ס" כה ע"פ טוב וישר רמז תשב.

94 אין יסורים בלא עון

רבי אמי מלמד: "אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון". המאמר מזיג זאת כדן שמכתיבה חכמה, חכמת התורה, ושמעליו מתעלה התפילה.

Shabbat 55a:17-18 שבת נ"ה א"י-י"ז

אמר רב אמי: אין מיתה בלא חטא, ואין יסורין בלא עון. אין מיתה בלא חטא — דכתיב: "הנפש החוטאת היא תמות בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה וגו'". אין יסורין בלא עון — דכתיב: "ופקדתי בשבט פשעם ובגנבים עונם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

95 כי הנה התפלה . . ורבו פשעיך

ההערה מציינת שהקטע הזה מובא שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פ' בהעלותך ע' תד.

96 נמשך רצה"ע . . ורבו פשעיך

נאמר שם שההמשכה הזאת באה מ"בעל הרצון", שלמעלה מהרצון עצמו, והיא קשורה לארץ אפים של ה'; לכן נאמר "ואתפלל לבעל החוטם", כמו שנאמר "למען שמי אאריך אפי".

הערת קה"ת

באוה"ת פ' בהעלותך ע' תד "והמשכה זו מבחי' בעל הרצון שלמעלה מבחי' רצון כמו שיובן ממש בתי"א כד"ה בשלח פרעה בענין כמה ארך אפים כו' שהוא למעלה מעלה מבחי' רצון ונקי בעל הרצון וע"ז אמרו לבעל החוטם אני מתפלל כמ"ש למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחטם לך ועמ"ש בלקו"ת בד"ה מה יפו פעמיך בנעלים" עכ"ל.

פסקה 22

97 שארז"ל כשישראל אומרים יהא שמו הגדול מבורך

כאשר ישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים "יהא שמי הגדול מבורך", הקדוש ברוך הוא מנענע בראשו ואומר: "אשרי המלך שמקלטין אותו בביתו כך". המאמר מפרש את הנענוע כהמשכת הרצון העליון.

Berakhot 3a:14 ברכות ג' א"ד

... ח"יך ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כה, אלא בכל יום ויום, שלש פעמים אומרת כה. ולא זו בלבד אלא, בשעה שישאל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים "יהא שמי הגדול מבורך",

הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו, ואומר: אשרי המלך שמקלטין אותו בביתו כה, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

Then he said to me, "My son, what sound didst thou hear in that ruin ?" I answered, "I heard a Bat Kol moaning like a dove, crying, 'Alas for My children for whose iniquities I destroyed My house, burnt My Temple, and exiled them among the nations !'" He said to me, "By thy life and the life of thy head, not only at this hour does it so cry, but thrice daily it exclaims thus. Moreover, whenever the Children of ... Israel enter their Synagogues and Houses of

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ג, א. נתבאר בארוכה בלקו"ת פ' שלח מח, ב. ג, א. פ' חוקת סז, ב. דרך מצותיך סז, א. קכד, א. ועוד.

פסקה 24

98 דאורייתא מחכמה נפקת

על הפסוק "ואנשי קודש תהיון ליי" אומר הוזהר ש"דאורייתא מחכמה נפקת — התורה יוצאת מחכמה, מהמקום הנקרא "קודש", וחכמה מהמקום הנקרא "קודש קדשים". המאמר נעזר בכך כדי להציב את התורה במדרגת החכמה, מתחת לאותיות ששורשן בכתר.

Zohar II, 121a זח"ב קכא, א

הערת קה"ת

זח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

99 דאורייתא מחכמה נפקת

על הפסוק "שמע בני מוסר אביך" אומר רבי יצחק ש"תורה מחכמה עילאה נפקת", רבי יוסי אומר שמבינה, ורבי יהודה מסיק שהיא כוללת את שתיהן. בהערת קה"ת מצוין שזהו מקור שני לדברים.

Zohar, Yitro 21:378-22:389 ספר הזהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט

According to R. Judah, "father" represents Wisdom (Hokhmah) and "mother" Understanding (Binah). Said R. Judah: 'Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.' R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: "to perceive the words of ... understanding" and "forsake not the Torah of thy mother

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

100 והאותיות שרשן למעלה בבחי' כתר

הוא מקשה: במאמר "לסוסת" שבתורה אור נאמר שדיבור התורה מושרש בחכמה העליונה, ואילו בקריעת ים סוף היה צורך ב"ואתם תחרישון", מפני שהגילוי היה מכתר.

הערת קה"ת

באוה"ת יתרו ע' תשצג הקשה "וצ"ע בד"ה לסוסת בתי"א פ' בשלח אומר הדבור תורה שרשו מחכמה עילאה סוסין דוכריין ובק"ס צ"ל ואתם תחרישון לפי שהגילוי מכתר" ע"ש. בהמשך מזהו ז' תר"מ סעי' ה' ע' קכה: "ולכן נשפלו להיות לבוש שבהם יתגלה אור התורה". ע"ש.

101 ואותיות מלשון אתא

בנבואה על דומה, שומר עונה למי שקורא אליו משעיר: "אתא בקר וגם לילה"; דברי התשובה נאמרים בארמית, ואתא פירושו "בא". המאמר קושר

את האותיות למילה זו, המציינת ביאה, ולכן מפרש את האותיות כערוצים של המשכה. (הקשר: תנ"ך שטיינזלץ)

Isaiah 21:12 ישעיהו כ"א:י"ב

הערת קה"ת

ישע"י כא, יב. ראה במאמרי אדה"ז ענינים ע"י סו שלשון אותיות הוא לשון התרגום. בכמה מקומות מובא שהוא מלשון "אתא בוקר" ע"פ ישע"י כא, יב. או מלשון "ואתה מרבבות קודש", "אותיות שאלוני". בד"ה ושכתי בשלום תשמ"ה סע"י יא (נדפס בסה"מ מלוטק ח"ב ע"י קסד) הערה 85 מציין לכאן ומוסיף: סה"מ תקס"ג ח"א ע"י שיא. אוה"ת [ויצא] קצה, ב בשולי הגיליון. אוה"ת בשלח ס"ע שצא ובכ"מ. ראה של"ה ג, ב.

102 והנה התורה נתלבשה . . שבה ועל ידן נמשך להיות התורה

ההערה מציינת שהקטע הזה מצוטט שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת נ"ך כרך ב' ע' תתקו. המשך מצה זו תר"מ ע' קכה.

פסקה 25

103 כאשר יאמר משל הקדמוני

אחרי שדוד חס על חייו של שאול במערה, הוא אומר לו: "כמאמר משל הקדמוני: 'מרשעים יצא רשע', ולכן ידו שלו לא תהיה בו. המאמר מפרש את "משל הקדמוני" כימשל של הקדמוני, כלומר התורה.

I Samuel 24:14 שמואל א כ"ד:י"ד

כְּאֶשֶׁר יֹאמַר מִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי יֵצֵא רָשָׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה בָּהּ:

As saith the proverb of the ancients: Out of the wicked cometh forth wickedness; but my hand shall not be upon thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-א כד, יד.

104 שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני

באותו קטע מוסבר שהתורה נקראת "משל הקדמוני", משום שהקדמון של העולם הוא אור אין סוף עצמו: גם בחינת סוכב כל עלמין וגם בחינת ממלא כל עלמין קשורות לעולמות, ואילו עצמותו אינה שייכת כלל לגדר העולמות.

Makkot 10b:3-4 מכות י"ב:ג-ד'

רבי שמעון בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא: "וְאֶשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹקִים אָנָּה לִידּוֹ וְגוֹ", "כְּאֶשֶׁר יֹאמַר מִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וְגוֹ", בְּמָה הִכְתוּב מְדַבֵּר - בְּשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם שֶׁהֲרֹגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֶחָד הָרֹג בְּשׁוּגָג וְאֶחָד הָרֹג בְּמִזִּיד, לָזֶה אֵין עֲדִים וְלָזֶה אֵין עֲדִים. הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לְפִנְיָהּ אֶחָד, זֶה שֶׁהֲרֹג בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוּלָם, וְזֶה שֶׁהֲרֹג בְּשׁוּגָג יוֹרֵד בְּסוּלָם, וְנִפֵּל עָלָיו וְהֲרֹגוּ, זֶה שֶׁהֲרֹג בְּמִזִּיד - נִהָרֵג, וְזֶה שֶׁהֲרֹג בְּשׁוּגָג - ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה לקמן צח, ב. ראה אוה"ת פ' וראר ע' קנב שמציין לרש"י במס' מכות י', ב שהיא התורה שהיא משל של הקב"ה שהוא קדמונו של עולם.

105 שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני

רש"י מפרש ש"משל הקדמוני" הוא התורה: "התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם". אור התורה, שאליו מפנה הערת קה"ת, מציין את

רש"י הזה כמקור לפירושו של המאמר.

Rashi on Makkot 10b:3:1 רש"י על מכות י"ב:ג:א'

והאלקים אנה לידו - זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע משל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיא אמרה מרשעים יצא רשע והיכן אמרה והאלקים אנה לידו והיאך הקב"ה ממציא מכשול לאדם לחטוא אלא ע"י שהיו שניהם רשעים ההורג והנהרג ההורג היה חייב גלות ואין עד בדבר והוא לא גלה והנהרג היה חייב מיתה ואין עד בדבר ולא נהרג לפיכך הקב"ה מזמנן לפונדק אחד כו':

Vilna Edition (Public Domain)

פסקה 26

106 וביד הנביאים אדמה

ה' אומר באמצעות הושע: "ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה": הנביאים תופסים אותו באמצעות דימויים. המאמר מפרש זאת כך שהנבואה משיגה רק את דמותו של ה'.

Hosea 12:11 הושע י"ב:י"א

וּדְבַרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חֲזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבִיד הַנְּבִיאִים אֲדָמָה:

I have also spoken unto the prophets, And I have multiplied visions; And by the ministry of the prophets have I used similitudes.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע יב, יא.

107 וחז"ל המשילו מראה הנבואה לאספקלריא

הגמרא מלמדת: "כל הנביאים כולן נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה". המאמר משתמש בדימוי זה כדי להראות שהנבואה רואה רק דמות.

Yevamot 49b יבמות מ"ט ב

הערת קה"ת

יבמות מט, ב.

פסקה 27

108 כי לא יראני

ה' אומר למשה: "לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי". המאמר מצטט זאת כדי להראות שה' עצמו, שהוא למעלה מכל דימוי, אינו ניתן להשגה.

Exodus 33:20 שמות ל"ג:כ'

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי:

And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not see Me and live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כ.

109 וכמשארו"ל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

במד"ר ס"פ נשא.

110 כי לא יראני כו' וכמשארז"ל

בסוף פרשת נשא דורש המדרש את הפסוק "כי לא יראני האדם וחי": רבי עקיבא אומר שאפילו החיות הנושאות את הכיסא אינן רואות את הכבוד, וכן עזאי מוסיף שאפילו מלאכי השרת, שחיהם נצחיים, אינם רואים אותו. המאמר רומז לכך: ה' עצמו הוא למעלה מכל דימוי.

Bamidbar Rabbah 14:22 במדבר רבה י"ד:כ"ב

111 וידבר שלשת אלפים משל

על חכמתו של שלמה נאמר: "וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף". ברור שמשל הוא פתגם; המאמר מפרש כאן את המילה במשמעות "משל" – דימוי לרעיון עמוק יותר, ורואה במשלים הסברים של שלמה למשמעות הרוחנית של הלכות התורה.

I Kings 5:12 מלכים א ה:י"ב

וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירָו חֲמֵשֶׁה וָאֶלֶף:

And he spoke three thousand proverbs; and his songs were a thousand and five

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלכים-א ה, יב. ראה ספר המאמרים ת"ש ע' 103. וראה באוה"ת כאן שלה, ב שכתב "נמצא מבאר כאן שהאותיות שהן הכלים בשרשן גבוה מהאור, ולעיל אמר דעיקר בריאת היש הוא מן האותיות, צ"ל רק בשרשן גבוהים יותר אבל בהתלבשותן למטה ע"י רבוי בחי' הם למטה מהחכמה" ע"ש.

112 על כל דבר מד"ת

רב המנונא דורש את הפסוק "וידבר שלשת אלפים משל": שלמה נתן שלושת אלפים משלים לכל עניין ועניין בתורה. המאמר רואה במשלים אלה את המשמעות הרוחנית של הלכות התורה.

Eruvin 21b:21 עירובין כ"א ב:כ"א

אָמַר רַב הַמְנוּנָא, מַאי דְּכָתִיב: "וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירָו חֲמֵשֶׁה וָאֶלֶף" – מִלְּמַד שְׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל תּוֹרָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל, עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל סוּפְרִים חֲמֵשֶׁה וָאֶלֶף טַעְמִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסוקה 28

113 שלשת אלפים משל

על חכמתו של שלמה נאמר: "וידבר שלשת אלפים משל" (פתגמים או משלים). המאמר מפרש את המספר כשלושת אלפים מדרגות רוחניות שהשיג שלמה, שכל אחת מהן היא משל למדרגה שמעליה.

I Kings 5:12 מלכים א ה:י"ב

וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירָו חֲמֵשֶׁה וָאֶלֶף:

And he spoke three thousand proverbs; and his songs were a thousand and five

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 שלשת אלפים מדרגות

הקטע הזה מסביר את שלושת אלפי המשלים של שלמה: כדי שאור החכמה העליונה של התורה ירד לעולם תחתון, עליו להתלבש במשל; העולם הבא אחריו זקוק למשל של אותו משל, וכן הלאה, עד שלושת אלפים.

הערת קה"ת

ראה לקמן קכב, ב. ובאוה"ת שם.

115 וכולם אינן רק בחי' משל

מצוטט בעניין זה שכל המדרגות האלה אינן אלא משל.

הערת קה"ת

ראה בהדרן על הרמב"ם תשמ"ט הערה 31.

פסוקה 30

116 ארו"ל דוד הע"ה היה מחבר

שם מובא מאמרו של ספר הבהיר (בנוסח אחר: מעיין החכמה), שמלך דוד "היה מחבר תורה של מעלה בהקב"ה"; ומוסבר שגם התורה שלמעלה מורכבת מהמשכות, אך מסוג שונה לחלוטין.

הערת קה"ת

ספר הבהיר מובא בלקו"ת פ' שלח נא, א. בדרך מצותיך עה, ב מציין לזח"ג רכב, ב (כנראה שזהו ציון המו"ל הראשון). וכ"ה באוה"ת נ"ך כרך ב ע' תקיד. ראה ספר הבהיר סי' קצו.

117 היה מחבר תורה של מעלה בהקב"ה

ספר Bahir (הבהיר) אומר שדוד, שלמד ביום ובלילה, "היה מחבר תורה של מעלה", שכן בכל פעם שאדם לומד תורה לשמה, התורה שלמעלה מתחברת לקדוש ברוך הוא. המאמר מסביר זאת כהמשכת אותיות התורה מאור אין סוף.

Sefer HaBahir 196 ספר הבהיר קצ"ו

... הואיל ולא יכלתי לו, לא יגורך רע (שם ה' ה), ובמה יכל לו דוד, בגרסתו, שלא היה שותק לילה ויום, והיה מחבר תורה של מעלה, כי כל שעה שאדם לומד תורה לשמה התורה של מעלה מתחברת להקב"ה, והיינו דאמרינן לעולם ילמוד אדם תורה ואפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ומאי ניהו תורה דאמרת, היינו כלה שמקושטת ומעוטרת ומוכללת בכל המצות, והיא אוצר התורה, והיא ארוסתו של הקדוש ברוך הוא דכתיב (דברים ל"ג ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי מורשה אלא מאורסה. הא כיצד ...

Torat Emet Sefer HaBahir (Public Domain)

118 אשר יעשה אותם האדם

ה' אומר למשה לומר לישראל: "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". המאמר מפרש את "יעשה אותם" במשמעות של "יעשה אותם" – כלומר, האדם יוצר את התורה.

Leviticus 18:5 ויקרא י"ח:ה'

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי הָאֵל

Havayah

Ye shall therefore keep My statutes, and Mine ordinances, which if a man do, he shall live by them: I am the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא יח, ה.

119 מעלה אני עליהם כאלו עשאוני

על "יעשיתם אותם" אומר הוזהר שמי שמשדלדל לקיים את המצוות משלים את השם הקדוש, כשם שדוד, שהלך בדרכי התורה, "עשה שם", כביכול, למעלה. הערת קה"ת מביאה זאת ביחס לאמירה "כאילו עשיתוני".

Zohar III, 113b זח"ג קיג, ב

Vayikra Rabbah 35:6 ויקרא רבה ל"ה:ו'

הערת קה"ת

זח"ג קיג, ב. וראה ויק"ר לה, ו.

120 מעלה אני עליכם כאלו עשאוני

על "ועשיתם אותם" אומר המדרש שמי שמקיים את התורה נחשב כאילו עשאו, ואף כאילו עשה את עצמו. (בהערת קה"ת מצוין 35:6; לפי המספור של Sefaria, הקטע הוא 35:7).

Vayikra Rabbah 35:7 ויקרא רבה ל"ה:ז

121 ותורה אור

במשמעות הפשוטה, "כי נר מצוה ותורה אור" עוסק בהוראת ההורים (משלי 6:20). המאמר מפרש זאת על המצוות ועל התורה, ומסביר מדוע התורה נקראת "אור": היא מאירה את אור אין סוף, אך רק באמצעות נר המצווה.

Proverbs 6:23 משלי ו':כ"ג

כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אֹרֶךְ יְדְרָךְ חַיִּים תוֹכַחַת מוֹסֵר:

For the commandment is a lamp, and the teaching is light,
;And reproofs of instruction are the way of life

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 31

122 שיש אויר סביב האור

שם מסביר אדמו"ר הוקן שכלל שההסתר עמוק יותר, כך נדרש אור גדול יותר: בבית די בנר, אך במרתף, שבו האוויר סמיך, דרוש אור גדול, ולהבה קטנה עלולה לכבות בגלל גסות האוויר.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת סה, סע"ד. אתהלהך לאזניא עי צט. סה"מ תרע"ח עי שיו.

123 אין כופין כלי ע"ג הנר בשבת

אותו דין בדבר הפיכת כלי על גבי נר מוכר גם שם.

הערת קה"ת

בדרך מצותיך עה, ב. ובאוה"ת ויקרא כרך ב עי תקב מצוין "כמ"ש המג"א ססי רע"ז ס"ק ט". וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם.

פסוקה 32

124 שאויר — אותיות אור י

על "יהי אור" אומר הזוהר, שאין סוף פרץ דרך האויר העליון הגנוז שלו וגילה נקודה אחת, יי"ד; כשהי"ד התפשטה, מה שנותר מאותו אור גנוז היה אור. המאמר בונה על כך: אויר הוא אור שבתוכו יי"ד גנוזה, מקור האור.

Zohar I, 16b זח"א טז, ב

Zohar III, 245b זח"ג רמה, ב

הערת קה"ת

זח"א טז, ב. זח"ג רמה, ב. פרדס שער עה"כ ערך אויר. ראה לקו"ת פי פנחס עז, א. מובא באוה"ת בראשית א, א. נתבאר בארוכה בד"ה יונתי תר"מ ח"ב עי תפה "פיי שהוא שרש ומקור בחי"י שהי"ד הוא בחי העלם אור שבא לידי גילוי אח"כ, והאויר הוא מקורו שבא ונמשך משם". ראה סידור עדר, א. אוה"ת תוריע כרך ב עי תקב. סה"מ תרל"ה עי קצו. בלקו"ת במדבר ו, א מצוין לכאן.

125 שהאויר הוא מקור האור

ההגהה מפנה לתוספות במסכת חולין 127a, על ברואים החיים באור (אש) ובאויר, שכל אחד מהם היה כלה אילו עבר לתחמומו של האחר, וכן ללקוטי

תורה, חוקת 58c.

Chullin 127a:11-13 חולין קכ"ז א:י"א-י"ג

יש לך בריות גדולות באור ויש לך בריות גדולות באויר שבאור אילמלי עולות לאויר מיד מתות שבאויר אילמלי יורדות לאור מיד מתות מה רבו מעשיך ה' תנו רבנן כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה אמר ר' זירא מאי קראה (תהלים מט, ב) האזינו כל יושבי חלד אמר רב הונא

בריה דרב יהושע ביברי דנרש אינן מן הישוב

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

"עי בתוס' חולין קכז, א בריות באור כו' באויר כו' שבאור אלמלא עולות באויר כו' שבאויר אלמלא יורדות, לקו"ת ביאור חקת נח, ג" — הגיה על גליון תו"א מחסיד. ראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ערך אויר טור רכב בענין אויר הדק.

פסוקה 33

126 להאיר אור התורה

מובא בעניין האופן שבו המצוות גורמות לאור התורה להאיר.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת תרומה עי אשעה.

127 כל המצוות נקי בשם צדקה

הקטע מסביר שהתורה מתקיימת באמת רק בזכות המצוות, השומרות על אורה ומקיימות אותו; הצדקה היא כללות כל המצוות ועושה דירה לאור אין סוף, ולכן "מי שאומר: יש לי רק תורה" אין לו אפילו את זה.

הערת קה"ת

ראה גם לקו"ת ראה כג, ג. שה"ש לה, א. ובכ"מ. ד"ה וידבר כו' וארא אל אברהם תשי"ד.

128 וצדקה תהי לנו

משה אומר לישראל ששמירת "כל המצוה הזאת" לפני הוי' אלקיהם תהיה להם לצדקה: צדק וזכות. המאמר נוקט את המילה צדקה במשמעותה האחרת — נתינת צדקה — ומפרש את הפסוק כאומר שכל המצוות הן צדקה. (בהקשר: Steinsaltz Tanakh)

Deuteronomy 6:25 דברים ו':כ"ה

וְצִדְקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי ה'

אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צֻוְּנוּ:

And it shall be righteousness unto us, if we observe to do all
this commandment before the L-RD our G-d, as He hath
'commanded us

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, כה.

פסוקה 34

129 להחיות רוח שפלים

ה' אומר שהוא שוכן עם דכא ושפל רוח, "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים". המאמר מחיל את הדברים על הצדקה למטה ועל השפע שהיא מעוררת למעלה.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנָשָׂא שְׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֵּן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפָל־רוּחַ לְהַחְיֹת רֹחַ שְׁפָלִים וּלְהַחְיֹת לֵב נִדְכָּאִים:

פסוקה 37

134 בכל ממונה

הגמרא מסבירה את "בכל לבבך" – בשני יצירך, ואת "בכל מאדך" – "בכל ממונה". המאמר מחיל זאת על המזוזה, המעלה את רכושו של האדם לאהבת ה'.

Berakhot 54a:6 ברכות נ"ד א"ר

חייב אדם לבקר על הרעה קשם שמקרה על הטובה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו'". "בכל לבבך" – בשני יצירך, כיצור טוב וכיצור הרע. "ובכל נפשך" – אפילו הוא נוטל את נפשך. "ובכל מאדך" – בכל ממונה. דבר אחר: "בכל מאדך" – בכל מדה ומדה שהוא מוֹדֵד לך ה' מוֹדֵה לו.

A man is in duty bound to utter a benediction for the bad even as he utters one for the good ; as it is said, "And thou shalt love the L-rd thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might" (Deut. vi. 5) — "with all thy heart," i.e. with thy two impulses, with the good and the evil impulse ; "with all thy soul," i.e. even if He take thy soul; ... "with all thy might," i.e. with all thy wealth. Another

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות נד, א.

135 כאדם החובק . . לקרב אליו ית'

מובא כדי להמחיש את דימוי היד הימנית המחבקת ומקרבת את המתקרבים אל ה'.

הערת קה"ת

ראה ביאורי זהר לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק פ' יתרו ע' רמג.

136 מימינו אש דת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכה לג, ב.

137 מימינו אש דת למו

ברכתו של משה מתארת את בואו של ה' מסיני: "מימינו אש דת למו". המאמר מביא זאת כמקור לכך שהתורה היא אש הבאה מימין.

Deuteronomy 33:2 דברים ל"ג:ב

ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרכבת קדש מימינו אש דת למו:

And he said: The L-RD came from Sinai, And rose from Seir unto them; He shined forth from mount Paran, And He came from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

138 כי מזוזה היא בחי' העלאה . . כל הבא לקרב אליו ית'

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת דברים כרך ו ע' בירפב וז"ל "והנה מ"ש כי המזוזה היא העלאה זה כמשנת"ל סעי' ה [נדפס באוה"ת ואתחנן ע' שנג] בשם השושן סודות שהיא להעלות גו"ה לחו"ג ומשם לכ"ע, ועיין בסידור שער החנוכה סד"ה להבין שורש ענין מזוזה מימין גבי ומעתה הנה יובן שורש ענין משארז"ל דמזוזה מימין, שם פ"י זה איך שהיא העלאה לבחי' כתר עליון

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 דקמיה כולא כלא חשיב

הזוהר אומר שלפני ה' "כולא קמיה כלא חשיב". המאמר מסיק מכך שכל הנבראים הם "דלים ורשים" ביחס אליו.

Zohar, Introduction 20:188-22:199 ספר הזוהר, הקדמה כ"קפ"ח- כ"ב:קצ"ט

פסוקה 35

131 כל האומר אין לי אלא תורה

במאמר של רבי יוסי מסיקה הגמרא שכל האומר שאין לו אלא תורה, "אפילו תורה אין לו", שכן רק מי שמקיים את המצוות לומד באמת. המאמר מסביר שבלי חסד, אור התורה אינו מאיר לו.

Yevamot 109b:4-5 יבמות ק"ט ב"ד-ה'

ערכי שלציון – דעבדי שלוף דוי. תוקע עצמו לדבר הלכה – דתנאי, רבי יוסי אומר: כל האומר אין לו תורה – אין לו תורה. פשיטא! אלא: כל האומר אין לו אלא תורה – אין לו אלא תורה. הא נמי פשיטא! אלא דאפילו תורה אין לו. מאי טעמא? אמר רב פפא, אמר קרא: "ולמדתם ועשיתם" – כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה, כל שאינו בעשיה אינו בלמידה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות קט, ב.

132 אמשיך רוח ואייתי רוח

בהסבר "ואהבת" אומר הזוהר שהכול תלוי ברצון: "רוחא אמשיך רוחא ואייתי רוחא", כפי שנרמז ב"איו" 34:14. המאמר מפרש את שני הפעלים כשני שלבים: תחילה להגיע למקור האותיות, ולאחר מכן להמשיך את אור אין סוף אל תוך התורה.

Zohar II, 162b זח"ב קסב, ב

הערת קה"ת

זח"ב קסב, ב.

פסוקה 36

133 ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך

"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". המאמר רואה במילים אלה, הכתובות במזוזה, את עליית כל מה שהאדם הוא וכל מה שיש לו אל ה'.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה'

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

142 וזהו שארז"ל . . עלמא אמאי קא מקיים

ההערה מציינת שהלימוד הזה נדון גם שם.

הערת קה"ת

ראה גם ד"ה זה באוה"ת ענינים ע" לא. אגדתא הוא בחי' תרגום:

143

לאחר שהוא מתאר כיצד קללתו של כל יום גדולה מזו של היום שקדם לו, התלמוד שואל על מה העולם מתקיים ומשיב: על קדושת סדר הלימוד ועל אמירת "יהא שמיא רבא מברך" לאחר אגדה. המאמר מפרש זאת כחושך שנהפך לאור.

Sotah 49a:8 סוטה מ"ט א"ח:

וְאֵלָא, עֲלֵמָא אֲמַאי קָא מְקַיִימִים? אֶקְדוּשָׁה דְּסִידְרָא, וְאִיִּיהָ שְׁמִיָּה רַבָּא דְּאֲגֻדְתָּא, שְׁנַאֲמַר: "אֶרְץ עֵיפָתָה כְּמוֹ אֶפֶל צִלְמוֹת וְלֹא סְדָרִים", הָא לֹש קְדָרִים — תּוֹפִיעַ מְאוּפֵּל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

144 שכל התלמוד הוא בלשון תרגום

הקטע מפרש את "ויחזו את האלקים" כמילה מלשון התרגום, מדרגת ה"אחוריים": הם ראו והשיגו רק את מדרגת אלקים, ככתוב "כי שמש ומנן הוי' אלקים".

הערת קה"ת

ראה לקמן ע"ה, ג.

145 ותרגום הוא בחי' אחוריים דקדושה

מובא כמקור לכך שהתרגום הוא בחינת "אחוריים" של הקדושה.

הערת קה"ת

ראה מאו"א אות ת' סעיף נה. וראה באוה"ת נ"ך כרך ב ע" א'קד וע' א'ק"ז שמביא לזח"ב ר"ו, א. ובמק"מ שם שלה"ק ותרגום בחי' פנים ואחוריים. באוה"ת נ"ך כרך ב ע" תתקד הקשה איך תרגום הוא ק"נ הרי התרגום מכאן התורה [ראה לקו"ת שה"ש יג, ד].

146 ותרגום הוא בחי' אחוריים דקדושה

הזוהר מלמד שכאשר קוראים בתורה נשמע קול אחד בלבד, וכך גם בתרגום, שמעמדו ביחס לקריאת התורה הוא כקליפה ביחס לגרעין. אור התורה, המצוטט בהערת קה"ת, מביא קטע זה כמקור לכך שהתרגום הוא "אחוריים" של הקדושה.

Zohar, Vayakhel 17:218-227 ספר הזוהר, ויקהל י"ז:ר"ח-ר"כ"ז

כמ"ש השו"ס, ואיך שע"כ נמשך משם בחי' אר"מ במצות מזוזה שנקרא שומר לשמור את האדם וכל רכושו מהזיק קטרוג החיצונים" עכ"ל שם. בסה"מ תרלי"ה כרך א ע" יג: "בת"א בד"ה מזוזה מימין פי' מזוזה מצות העלאת האותיות לשרשם בחי' אור, ועי"ז נמשך אור התורה שזהו נר חנוכה".

פסקה 38

139 טורא דפרודא

הזוהר מעמיד בניגוד את "הרי בשמים", המדרגות הקדושות שלמעלה, מול "הרי הפירוד" שמתחתיהם, שבהם, כמו ב"ומשם יפרד" (בראשית 2:10), האחדות מפנה את מקומה לפירוד. המאמר מחיל את הכינוי על רשות הרבים, תחום הירבים".

Zohar I, 158a זח"א אקנא, א

הערת קה"ת

זח"א אקנא, א.

פסקה 39

140 רישי' דעשו בעטפא דיצחק

הערת קה"ת מפנה לGenesis 50:13 למילים האלה.

Genesis 50:13 בראשית נ"ג

וַיֵּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּמַעַרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֵת קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מִמְרָא:

For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תרגום יונתן בן עוזיאל בראשית נ, יג.

141 רישיה דעשו בעטפא דיצחק

התרגום מספר שכאשר עשו נזע את קבורתו של יעקב, חושים בן דן כרת את ראשו, שהתגלגל לתוך המערה ונח בחיקו של יצחק. המאמר משתמש בתמונה זו כדי לתאר את שורש שבעת העמים בגבורה, בצד שמאל.

Targum Jonathan on Genesis 50:13 תרגום יונתן על בראשית נ"ג

... פִּלְגוּת מַעַרְתָּא וּמִן יָד רְמִזוּ לְחוּשִׁים בְּרִדְן וְנִטְל סִיפֵּיָא וְקִטַּע רִישִׁיה דְּעִשָׂו רִישִׁיעָא וְהוּהוּ רִישִׁיה דְּעִשָׂו מִתְּגַלְגַּל עַד דְּעַל לְגֹ מַעַרְתָּא וְאַתְּנַח בְּגֹ עֵיטְפִיה דִּיצְחָק אַבְוִי וּגּוּפִיה קִבְּרוּ בְּנֵי דְעִשָׂו בְּחֶקֶל כְּפִילְתָּא וּבְתֵר בֶּן קִבְּרוּ יְתִיה בְּנֵי לְעֵעֶקֶב בְּמַעַרְתָּא חֶקֶל כְּפִילְתָּא דִּיבֶן אַבְרָהָם יֵת חֶקֶלָא לְאַחֲסֹנַת קְבוּרָתָא מִן עֶפְרוֹן חֲתָאָה עַל אֲנְפִי מִמְרָא

But when his sons had brought him into the land of Kenaan, and the thing was heard by Esau the Wicked, he journeyed from the mountain of Gebala with many legions, and came to Hebron, and would not suffer Joseph to bury his father in the Double Cave. Then forthwith went Naphtali and ran, and went down to Mizraim, and came in that day, and brought the Instrument that Esau had written for Jakob his brother in the controversy of the Double Cave. And immediately he ... beckoned to Hushim the

Targum Jonathan on Genesis (Public Domain) • The Targum of Jonathan ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY-NC 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Torat Emet 363 (Public Domain); מקורות מצוטטים, דרך; Sefaria Edition. Translated by R. Francis Nataf, 2019 (CC0); Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain); Wikisource Shulchan Aruch (CC-BY-SA); Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Vilna Edition (Public Domain); Torat Emet Sefer HaBahir (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Targum Jonathan on Genesis (Public Domain); The Targum of Jonathan ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. בתי כנסת, מוסדות חינוך ומפעלים ללא כוונת רווח רשאים להעתיק, להדפיס ולהפיץ אותה בחופשיות, ולבקש תרומות לכיסוי עלות ההדפסה; אסור למכור אותה לעולם. יש לציין את הוצאת קה"ת ואת <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha) (Torah Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל-Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/torah-ohr/mikeitz/15/](https://likuteitorah.com/he/torah-ohr/mikeitz/15/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק